

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Jana Šušková
Kogentné normy v medzinárodnom práve

Diplomová práca

Olomouc 2022

Prehlasujem, že som diplomovú prácu na tému Kogenté normy v medzinárodnom práve vypracovala samostatne a citovala som všetky použité zdroje. Ďalej prehlasujem, že vlastný text tejto práce má 119 991 znakov, vrátane medzier.

V Žiline, dňa 18.2.2022

Jana Šušková

Obsah

Obsah.....	3
Úvod.....	5
1 Inštitút kogentných noriem v medzinárodnom práve všeobecne	6
1.1 Prístup medzinárodného práva k normám a pravidlám	6
1.2 Historický vývoj kogentných noriem	10
1.2.1 Od starovekého Ríma.....	10
1.2.2 Pri začiatkoch tradičného medzinárodného práva	10
1.2.3 Cez 19. a 20. storočie.....	12
1.2.4 K modernej dobe	14
2 Charakteristika a tvorba kogentných ustanovení.....	15
2.1 Názvoslovie.....	15
2.2 Charakteristické prvky kogentných noriem v medzinárodnom práve.....	16
2.2.1 Nemožnosť odchyliť sa.....	17
2.2.2 Všeobecná aplikovateľnosť.....	18
2.2.3 Vyššia právna sila	19
2.2.4 Ochrana základných hodnôt.....	20
2.3 Identifikácia kogentných noriem.....	21
2.3.1 Norma všeobecného medzinárodného práva	22
2.3.2 Prijatie a uznanie	25
3 Pôsobenie a následky kogentných noriem	29
3.1 Kogentné normy a zmluvné medzinárodné právo.....	29
3.1.1 Vplyv na platnosť medzinárodnej zmluvy	29
3.1.2 Vplyv na výklad medzinárodnej zmluvy	32
3.1.3 Vplyv na výhrady k zmluvám	32

3.2	Kogentné normy a zodpovednosť štátov	33
3.2.1	Neuplatnenie okolností vylučujúcich protiprávnosť	34
3.2.2	Jednotlivé následky závažných porušení kogentných noriem.....	35
3.2.3	Kogentné normy a záväzky <i>erga omnes</i>	37
3.3	Iné následky kogentných noriem.....	38
3.3.1	Vplyv kogentných noriem na individuálnu trestnú zodpovednosť v medzinárodnom trestnom práve	39
3.3.2	Vplyv kogentných noriem na imunitu	40
4	Názorné zoznamy kogentných noriem v medzinárodnom práve	42
4.1	Zoznam z roku 1976	43
4.2	Zoznam z roku 2019	46
	Záver	50
	Zoznam použitých zdrojov	52
	Zhrnutie	62
	Abstract	62

Úvod

Právo je komplexný systém vzťahov, princípov a noriem, ktoré sa vytvárajú, formujú a premieňajú v priebehu histórie. Medzinárodné právo má za úlohu upravovať tieto vzťahy, princípy a normy hlavne medzi jednotlivými štátmi. Aby bolo možné dosiahnuť kompromis medzi krajinami sveta, medzinárodné právo sa musí vyrovnávať s viacerými kultúrnymi a národnými rozdielmi. Kogentné normy sú v prostredí medzinárodného práva špecifický fenomén. Predstavujú najvýznamnejšie oblasti, kde sa medzinárodné spoločenstvo zhodne na jednotnom prístupe a na akútnosti existencie spoločných pravidiel. Kogentné normy upravujú samotné základy vzťahov medzi subjektami, ľudskosti a bytia na našej planéte. Preto je vhodné nahliadnuť do ich podstaty, ako sa formujú a ako dokážu ovplyvňovať medzinárodné dianie.

Obsahom a účelom tejto práce je súhrnné spracovanie inštitútu kogentných noriem v medzinárodnom práve z teoretického hľadiska. Je rozdelená do štyroch kapitol, pričom k téme pristúpime zoširoka. Na začiatok predostrieme ako fungujú normy v medzinárodnom práve všeobecne a spomenieme, čím sú kogentné normy výnimočné a ako ich definujeme, nasledovať bude historický prehľad vývoja tohto inštitútu. V ďalších kapitolách práce sa budeme venovať čisto kogentným normám z hľadiska ich charakteristiky, typických znakov, ich významu pre medzinárodné právo a vplyvu na jeho jednotlivé oblasti. Na záver uvedieme príklady noriem, ktoré medzinárodné právo považuje za kogentné a porovnáme, ako sa prístup medzinárodného práva v priebehu rokov zmenil.

Tejto téme sa akademici venujú už niekoľko desaťročí a postupne význam tohto inštitútu narastá. Inšpiráciou pre túto prácu boli závery práce Komisie pre medzinárodné právo (International Law Commission), ktorá sa v nedávnych rokoch rozhodla pokúsiť sa o ucelený prehľad kogentných noriem v medzinárodnom práve. Okrem dokumentov tohto orgánu sú v tejto práci ako podklady použité aj monografie a vedecké články akademikov, ktorí sa o tejto téme zmieňovali. Ďalej to sú medzinárodné zmluvy a komentáre k nim, ktoré objasňujú povahu tohto inštitútu. V neposlednom rade sú v tejto práci použité rozhodnutia medzinárodných aj národných súdnych inštitúcií, ktoré poukazujú na historický a hodnotový vývoj kogentných noriem a praxe štátov.

1 Inštitút kogentných noriem v medzinárodnom práve všeobecne

1.1 Prístup medzinárodného práva k normám a pravidlám

V medzinárodnom práve existuje iný systém, než v práve národnom. Toto sa vzťahuje na všetky jeho aspekty, či už hovoríme o subjektoch, o zodpovednosti, a samozrejme, o pravidlách, ktoré sa v medzinárodnom práve vytvárajú. Je nutné však podotknúť, že iný systém neznamená, že je pravým opakom systému (alebo systémov) národného.

Vytváranie záväzných pravidiel na medzinárodnej scéne podlieha inému postupu než schvaľovanie zákonov v parlamentných komorách na úrovni národného práva. Náznaky tohto postupu vidíme už v rôznych definíciách samotného pojmu „medzinárodné právo verejné“. Jedna z najjednoduchších definícií pomenúva medzinárodné právo ako „*súhrn právnych pravidiel, ktoré upravujú chovanie štátov v ich vzájomných stykoch*“.¹ Už nie je však možné jednoducho povedať, že medzinárodné právo je iba právo medzi štátmi, lebo počet subjektov medzinárodného práva sa postupne rozrastá. Preto je vhodné predstaviť širšiu definíciu: „*[medzinárodné právo je] ucelený, rozvíjajúci sa súbor právnych pravidiel, ktoré upravujú vzťahy medzi subjektmi medzinárodného práva, predovšetkým medzi suverénnymi štátmi.*“² Nájďme však aj definície, ktoré subjekty nespomínajú, práve preto, lebo ich okruh sa stále rozvíja. Príkladom: „*Medzinárodné právo predstavuje súbor právnych noriem, ktoré zabezpečujú mierovú existenciu a plynulý vývoj medzinárodného spoločenstva.*“³

Pri všetkých definíciách je spoločné to, že spomínajú pravidlá, ktoré riadia medzinárodné subjekty, prípadne spoločenstvo. To nás odkazuje na veľké množstvo suverénnych subjektov, na ktoré sa tieto pravidlá vzťahujú. A vzťahujú sa na ne práve preto, že tieto suverénne entity sa k nim sami zaviazali.

Je to vlastne aj prvá vec, ktorá sa spomenie pri inej definícii – čo to je pravidlo medzinárodného práva. Pravidlo medzinárodného práva môžeme charakterizovať ako záväznú normu správania sa, ktorá spĺňa štyri znaky:

- Vyjadruje vôľu štátov,

¹ OUTRATA, Vladimír. *Mezinárodní právo veřejné: vysokoškolská učebnice*. Praha: Orbis, 1960, s. 17.

² MRÁZ, Stanislav a kol. *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2005, s. 15.

³ MARIŠOVÁ, Eleonóra, BELICOVÁ, Jana. *Medzinárodné právo verejné a súkromné*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2004, s. 3.

- Upravuje vzťahy medzi týmito štátmi v procese ich spolupráce, súperenia alebo nepriateľstva,
- Je vynúiteľná individuálnymi alebo kolektívnymi akciami štátov,
- Jej porušenie má za následok vznik v medzinárodnoprávnej zodpovednosti štátu – porušiteľa a vznik práva poškodeného subjektu medzinárodného práva na použitie sankcií voči porušiteľovi.⁴

Pojem pravidlo je však dosť obšírny, a preto sa v náuke o medzinárodnom práve vytvorilo niekoľko delení, ktoré nám pomôžu tento termín bližšie charakterizovať. Nie každá publikácia uvádza rovnaké množstvo týchto delení a stane sa, že aj keď sa zhoduje pojem, nemusí sa zhodovať obsah. Nie je to však priamym záujmom tejto práce a preto ich uvedieme iba zbežne. Pravidlá môžeme deliť podľa spôsobu vzniku a formy existencie (zmluvné, obyčajové a rozhodnutia medzinárodných orgánov a organizácií), podľa obsahu (materiálne a procesné), podľa doby platnosti (časovo obmedzené a časovo neobmedzené), podľa právnej sily (dispozitívne a kogentné), podľa stupňa zovšeobecnenia (zásady a normy), podľa rozsahu platnosti a významu (zásady všeobecné a základné).⁵ Inde nájdeme ešte ďalšie delenia: podľa normatívnej kvality (soft law a hard law), podľa postupnosti vzniku (primárne a sekundárne)⁶, podľa počtu adresátov (multilaterálne, plurilaterálne, bilaterálne), podľa priestorovej pôsobnosti (univerzálne, partikulárne a lokálne)⁷ a ďalšie.

Čo však dôležité pre túto prácu je, že v každom zozname sa nachádza delenie podľa právnej sily, teda delenie na normy dispozitívne (*ius dispositivum*) a normy kogentné (*ius cogens*).

Inak povedané, toto delenie je založené na tom, že rozlišujeme normy, od ktorých je možné sa odchýliť a vytvárať nové normy, ktoré príslušným subjektom viac vyhovujú a oproti tomu normy, ktoré je treba dodržiavať a odklony nie sú možné. V prvom prípade sa jedná o dispozitívne normy, v tom druhom o normy kogentné.⁸

Pre porovnanie si vymedzíme, čo označujú dispozitívne normy, resp. *ius dispositivum*. Ak hovoríme o dispozitívnych normách, myslíme pod tým to, že sú to normy, ktoré štáty môžu vytvárať bez obmedzenia. Zároveň sú charakteristické tým, že sú používané tak dlho, kým sa subjekty medzinárodného práva nerozhodnú, že si situáciu, na ktorú sa pravidlo

⁴ MRÁZ. *Medzinárodné verejné právo*. Op. cit., s. 57.

⁵ TOMKO, Ján a kol. *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Obzor, 1988, s. 71.

⁶ MRÁZ. *Medzinárodné verejné právo*. Op. cit., s. 57

⁷ MARIŠOVÁ, BELICOVÁ. *Medzinárodné právo* Op. cit., s. 52.

⁸ TOMKO. *Medzinárodné verejné právo*. Op. cit., s. 83.

aplikuje, upravia inak.⁹ Je teda možné povedať, že do hry tu vstupuje vôľa subjektov, ktoré majú možnosť rozhodovať o tom, čím budú viazaní – zmluvná voľnosť.¹⁰ Toto vychádza z jednej zo základných zásad, ktorými sa medzinárodné právo riadi – zásada suverenity štátov. Pod ňou môžeme vnímať viacero prvkov, ale pre záujmy zmluvnej voľnosti sú dôležité dva z tých, ktoré boli menované v Deklarácii zásad medzinárodného práva¹¹: právna rovnosť štátov a ich povinnosť v plnej miere plniť svoje medzinárodné záväzky.¹² Môžeme z toho vytvoriť myšlienkový reťazec: zo suverenity štátov vyplýva rovnosť subjektov spoločne s povinnosťou plniť existujúce a vytvorené záväzky, z čoho ďalej vyplýva možnosť voľne vytvárať záväzné pravidlá spojené so záväzkom ich následne plniť.

Je však nutné podotknúť, že toto sa aplikuje iba na dispozitívne normy. Tie sú vytvárané v záujme jednotlivých štátov, a teda dáva zmysel, že štáty budú mať možnosť ich v podstate neobmedzene ovplyvňovať. Na druhej strane ale existujú aj normy, ktoré sú vytvárané nie pre dobro jednotlivých štátov, ale pre dobro celého medzinárodného spoločenstva. Tieto normy nie je možné upravovať inak, než na základe vôle celého medzinárodného spoločenstva.¹³

Tak sa dostávame ku kogentným normám, tiež nazývanými *ius cogens*, ako aj imperatívne alebo donucovacie normy, a ich mieste na medzinárodnej pôde. Ich rozlíšenie od dispozitívnych noriem vykonal Medzinárodný súdny dvor v poradnom stanovisku pri Výhradách ku Dohovoru o genocíde, hovoriac, že „*Dohovor bol zrejme prijatý na humanitárne a civilizačné účely... Na takom dohovore nemajú zmluvné strany nijaký vlastný záujem; majú iba spoločný záujem, totiž dosiahnutie vysokých cieľov.*“^{14,15} Finálne však diskusiu o tom, či kogentné normy v medzinárodnom práve existujú, uzavrel Viedenský dohovor o zmluvnom práve z roku 1969 (ďalej „VDZP“ alebo „Viedenský zmluvný dohovor“) článkom 53.¹⁶ Tento hovorí:

⁹ Tamtiež.

¹⁰ POTOČNÝ, Miroslav. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. prepracované doplnené vydanie. Praha: Panorama, 1978, s. 69.

¹¹ Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN zo dňa 24.10.1970, *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations*, A/RES/2625 (XXV).

Dostupné z: <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/25A1C8E35B23161C852570C4006E50AB>

¹² AZUD, Ján. *Zásady medzinárodného práva : niektoré problémy ich obsahu, povahy a výkladu*. Bratislava: VEDA, 2008, s. 164-165.

¹³ POTOČNÝ. *Mezinárodní právo veřejné*. Op. cit., s. 72.

¹⁴ *Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports, 1951, s. 26. Dostupné na: <https://www.icj-cij.org/en/case/12>

¹⁵ Použitý preklad z: TOMKO. *Mezinárodní veřejné právo*. Op. cit., s. 84.

¹⁶ Viedenský dohovor o zmluvnom práve v znení Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 15/1988 Zb. zo dňa 4.9.1987.

„Každá zmluva, ktorá v čase svojho uzavretia je v rozpore s imperatívnou normou všeobecného medzinárodného práva, je nulitná. Na účely tohto dohovoru je imperatívnou normou všeobecného medzinárodného práva norma prijatá a uznaná medzinárodným spoločenstvom štátov ako celkom za normu, od ktorej nie je dovolené odchyliť sa a ktorá sa môže zmeniť iba novou normou všeobecného medzinárodného práva rovnakej povahy.“

Vidíme teda, že kogentné (imperatívne) normy zaujímajú veľmi špecifické miesto. Nie je možné sa od nich odchyliť, dokonca ani v prípade, že by s tým daný subjekt súhlasil, a akékoľvek výnimky musia byť presne stanovené.¹⁷ Taktiež tu je prísnejší postup zmeny, ktorý spočíva v tom, že kogentnú normu môže zmeniť iba iná kogentná norma, ako nám poukazuje vyššie citovaný článok. Nie je však vylúčené, že si štáty dohodnú záväzky, ktoré sú konkrétnejšie a idú viac do hĺbky, než stanovuje kogentná norma za predpokladu, že sú s ňou v súlade. V tejto súvislosti môžeme spomenúť napríklad zákaz použitia sily, ktorý bol medzi bývalými socialistickými štátmi uplatňovaný dôslednejšie a s doplňujúcimi prvkami.¹⁸ Je vhodné zmieniť aj vyššiu úroveň spracovania ľudských práv na európskej úrovni tak, ako vyplýva z Európskeho dohovoru o ľudských právach,¹⁹ oproti úrovni medzinárodnej.²⁰ Keďže vytváranie doplňujúcich pravidiel podlieha dohode medzi štátmi, tieto nadstavby majú dispozitívnu povahu a kogentnou zostáva iba samotná podstata. Preto je možné tieto navyše vytvorené záväzky ďalej meniť rovnako ako iné dispozitívne normy za predpokladu, že nebude porušená kogentná norma, ktorá slúži ako základ.

Práve kvôli týmto špecifikám je kogentných noriem nepomerne menej, než dispozitívnych noriem, ale tiež treba spomenúť, že sústavným vývojom medzinárodného práva sa neustále vynárajú nové kogentné normy, alebo aspoň kandidáti, ktorí by mohli byť za kogentné normy v budúcnosti považované.²¹

¹⁷ KLUČKA, Ján. *Medzinárodné právo verejné : (všeobecná a osobitná časť)*. Bratislava: Iura Edition, 2008, s. 133.

¹⁸ TOMKO. *Medzinárodné verejné právo*. Op. cit., s. 85.

¹⁹ Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v znení oznámenia federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb. v znení neskorších predpisov zo dňa 15.5.1992.

²⁰ BIANCHI, Andrea. *Jurisdictional Immunities, Constitutional Values, and System Closures* [online]. The Oxford Handbook of the Sources of International Law, 2019, s. 694 [citované 7.12.2021]. Dostupné na: databáza OxfordHandbooks.com

²¹ TOMKO. *Medzinárodné verejné právo*. Op. cit., s.87.

1.2 Historický vývoj kogentných noriem

Pri prehľade histórie kogentných noriem je dôležité na začiatku uviesť, na základe ktorého kritéria sa na ne budeme pozerat'. Ponúkajú sa nám dve možnosti. Za prvé, obmedziť sa na to, odkedy historicky existuje pojem „kogentné normy“ v teórii medzinárodného práva s významom, ktorý mu dnes pripisujeme. Za druhé, venovať sa inštitútu kogentných noriem tak, ako vyzeral v zárodkoch a ako sa postupne až do dnešnej doby vyvíjal. V tejto práci sa budeme sústrediť na druhú možnosť.

1.2.1 Od starovekého Ríma

S kogentnými normami sa po prvý krát stretávame v právnom systéme starovekého Ríma. Rimania ich označovali ako *ius cogens*. Samozrejme tento pojem nemal presne ten istý význam, ako dnes, ale už vtedy *ius cogens* popisovalo normy, ktoré boli pre všetkých záväzné. Bolo vnímané ako súčasť verejného práva a konkrétne označovalo pravidlá, od ktorých nebolo možné sa odchýliť.²²

V podobnej línii sa k tomu vyjadruje Justinánov kódex, keď hovorí: „*Pacta, quae contra leges constitutionesque vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere indubitati iuris est,*“²³ čo v preklade znamená: „*Súhlas, ktorý sa prieči zákonu alebo ústavám, alebo dobrým mravom, nemá žiadnu právnu silu.*“²⁴

Máme teda položené základy pre kogentné normy, ale v tomto momente nie sú vôbec stotožňované s medzinárodným právom.

1.2.2 Pri začiatkoch tradičného medzinárodného práva

Myšlienka, že normy, od ktorých sa nikto nemôže odchýliť, existujú aj v medzinárodnom práve sa začala vyskytovať až v neskorších storočiach. Najčastejšie sa pripisuje autorom ako Hugo Grotius, Emmerich de Vattel a Christian Wolff.²⁵

²² REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 3. doplnené vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2003, s. 60.

²³ Justinánsky kódex. *Domini Nostri Sacratissimi Principis Iustiniani Codex*, Libri Secundus, 2.3.6. Dostupné na: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/Codex534.htm>

²⁴ International Law Commission. *First report on jus cogens by Dire Tladi, Special Rapporteur* [online]. Ženeva, A/CN.4/693, z 8.3.2016, bod 19. Vlastný preklad. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/guide/1_14.shtml

²⁵ ALEXIDZE, Levan. The Legal Nature of *Ius Cogens* in Contemporary International Law. *Recueil de Cours de l'Académie de droit international de La Haye*, 1981, č. 172, s. 228.

Títo autori sa vo svojej tvorbe prikláňali k prirodzenoprávnej koncepcii ako základu neporušiteľných pravidiel, ktoré tvorili *ius cogens*.²⁶ Podstatu všeobecnej koncepcie prirodzeného práva môžeme popísať tak, že je to prístup, ktorý zahŕňa zložky rozumu, pozorovania prírody a jej zákonov, a otvorenosť voči existencii nadprirodzena.²⁷ Iný popis môže znieť: „*Prirodzené právo je právna teória, ktorá uznáva nepísané štandardy správania ako primárny zdroj práva.*“²⁸ Táto definícia sa koniec koncov viac hodí ku prístupu, ktorý zvolil H. Grotius, často nazývaný otcom medzinárodného práva, ktorý síce k medzinárodnému právu pristupoval prostredníctvom prirodzeného práva, ale namiesto toho, aby právo zakladal na existencii Boha, ako bolo v tej dobe zvykom, ako prameň prirodzeného práva zvolil ľudskú prirodzenosť poznateľnú rozumom.²⁹

H. Grotius vo svojom diele *De Jure Belli ac Pacis* priebežne spomína nezmeniteľnosť, ale aj spravodlivosť a všeobecnosť prirodzeného práva, čo sú vlastnosti súladné, ba dokonca totožné s charakteristikou *ius cogens*.³⁰ Od týchto myšlienok sa ďalej odráža E. Vattel, ktorý tvrdí, že prirodzené právo, ako právo nezmeniteľné, „*nemôžu [štáty] meniť zmluvami, obchádzať svojím jednaním, ani si vzájomne odpustiť záväzky z neho vyplývajúce.*“³¹

Vidíme teda, že už tam, kde sa vynárali zárodky tradičného medzinárodného práva, sa zároveň vytvárali teórie zodpovedajúce dnešnému inštitútu kogentných noriem – inštitútu nezmeniteľných a pre všetkých záväzných pravidiel medzinárodného práva.

²⁶ KRNO, Dalibor Miloš. *Medzinárodné právo - jeho vznik a vývoj*. Bratislava: VPL, 1964, s. 58-59.

²⁷ O'CONNELL, Mary Ellen, DAY, Caleb. *Sources and the Legality and Validity of International Law: Natural Law as Source of Extra-Positive Norms* [online]. The Oxford Handbook of the Sources of International Law, 2018 [citované 18.11.2021]. Dostupné na: databáza OxfordHandbooks.com

²⁸ PARKER, Karen. *Jus Cogens: Compelling the Law of Human Rights*. *Hastings International and Comparative Law Review* [online], 1989, roč. 12, č. 2, s. 419 [citované 18.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

²⁹ KLUČKA. *Medzinárodné právo verejné* [...] Op. cit., s.22.

³⁰ GROTIUS, Hugo. *The Rights of War and Peace, including the Law of Nature and of Nations, translated from the Original Latin of Grotius, with Notes and Illustrations from Political and Legal* [online]. Vydanie z roku 1901. New York: M. Walter Dunne, 1625 [cit. 18.11.2021]. Dostupné na: <https://oll.libertyfund.org/title/grotius-the-rights-of-war-and-peace-1901-ed#preview>

³¹ VATTEL, Emmerich de. *The Law of Nations, Or, Principles of the Law of Nature, Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns, with Three Early Essays on the Origin and Nature of Natural Law and on Luxury* [online]. LF vydanie z roku 2008. Indianapolis: Liberty Fund, 1797 [cit. 18.11.2021]. Dostupné na: <https://oll.libertyfund.org/title/whatmore-the-law-of-nations-lf-ed#preview>. Vlastný preklad.

1.2.3 Cez 19. a 20. storočie

Do druhej svetovej vojny

Doteraz sme hovorili o prirodzenoprávnej teórii. Je však nutné spomenúť aj teóriu pozitivistickú. Počas väčšiny minulého tisícročia sme mohli vo vedeckých textoch a iných prameňoch rozpoznať značnú prevahu prirodzeného práva. Na začiatku 19. storočia sa ale váhy začali nakláňať na druhú stranu a čoraz viac sa začali objavovať pozitivistické postoje.³²

Koncepcia pozitivizmu je postavená na tom, že za právo považujeme iba pravidlá, ktoré boli prijaté určitým uznávaným postupom a tým sa stávajú záväzné. Inak povedané, súbor právnych noriem, ktoré štát uznáva za platné.³³ Na základe takejto definície sa nám môže zdať, že myšlienka kogentných noriem je s pozitivistickou teóriou nezlučiteľná.³⁴ Ukazuje sa však, že aj napriek nárastu pozitivistického myslenia ostávala myšlienka, že existujú normy medzinárodného práva, ktoré slúžia spoločnému účelu.³⁵ Tentoraz to ale bolo pozitivistami vnímané ako normy, ktoré existujú ako výsledok spoločnej vôle seberovných a suverénnych štátov.³⁶ Alexidze nám dokonca dodáva, že „väčšina pozitivistov 19. a 20. storočia, až na tých najradikálnejších, neprijímali absolútnu slobodu štátov pri uzatváraní zmlúv a prisudzovali kogentný charakter všeobecne uznávaným [...] základným princípom medzinárodného práva.“³⁷ Je však treba dodať, že táto mentalita sa prejavovala hlavne v doktríne a v tomto období nemala oporu v praxi štátov.³⁸

Prvá svetová vojna sa postarala o to, že myšlienka neporušiteľných noriem sa vrátila do popredia diskusií. Prijatie Paktu Spoločenstva národov³⁹ túto myšlienku ešte viac utvrdilo a pozornosť bola upriamená na „spoločný záujem“ a „spoločenstvo“ ako také v snahe porozumieť otázke nemožnosti odklonu od niektorých pravidiel.⁴⁰

³² TOMKO. *Medzinárodné verejné právo*. Op. cit., s. 61.

³³ GERLOCH, Aleš. Právní pozitivismus. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník* [online databáza]. 3. Vydanie. Praha: C.H. Beck, 2009, 1459 s. [cit. 18.11.2021]. Dostupné na: databáza beck-online.cz

³⁴ PARKER. Jus Cogens [...] Op. cit., s. 422 [cit. 18.11.2021].

³⁵ HANNIKAINEN, Lauri. *Peremptory Norms (Jus Cogens) in International Law: Historical Development, Criteria, Present Status*. Helsinki: Finnish Lawyers' Publishing, 1988, s. 35.

³⁶ MOTATAIANU, Stefan. Considerations regarding the Evolution of the Concept of Imperative International Law - Jus Cogens. *Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu Juridical Sciences Series [online]*, 2012, č. 1, s. 71 [cit. 18.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

³⁷ „positivists of the nineteenth and twentieth centuries, except the most radical ones, did not accept full freedom of the will of States making a treaty and attached peremptory character to ‘universally recognized by civilized States’ basic principles of international law.“ v: ALEXIDZE. *The Legal Nature* [...]. Op. cit., s. 229. Vlastný preklad.

³⁸ HANNIKAINEN. *Peremptory Norms* [...]. Op. cit., s. 48-49.

³⁹ Covenant of the League of Nations, ratifikovaný 28.6.1919 na mierovej konferencii v Paríži

⁴⁰ International Law Commission. *First report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 24.

V medzivojnovom období tiež nachádzame prvú spomienku pojmu „*ius cogens*“ v zmysle, ktorý pod ním vnímame dnes.⁴¹ Stretávame sa s ním v stanovisku sudcu Shückinga v prípade *Oscar Chinn*⁴², kde dodáva, že „[je možné] vytvoriť *ius cogens*, ktorého účinok by bol ten, že keď raz štáty súhlasili na určitých právnych pravidlách a taktiež sa zaviazali k tomu, že tieto pravidlá nemôžu byť zmenené iba niektorými z ich počtu, hocaký akt prijatý v rozpore s týmto záväzkom bude automaticky neplatný.“⁴³

Na základe tohto vidíme, že aj keď neboli príklady v štátnej praxi, na teoretickej rovine bola myšlienka kogentných noriem všeobecne prijímaná. Hlavné body rozporu, ktoré by sme na túto tému v tejto dobe našli boli, na akom základe mala byť položená ich existencia a ako ich ucelene definovať.⁴⁴

Po druhej svetovej vojne

Po takom ničivom jave, akým bola druhá svetová vojna, ktorá mala následky po celom svete, právna veda hľadala spôsob, ako upevniť myšlienku kogentných noriem v medzinárodnom práve. Tejto téme venovala (a doteraz venuje) pozornosť Komisia pre medzinárodné právo, ktorá sa v tomto období snažila normatívne upraviť inštitút kogentných noriem. Tieto snahy vyústili v prijatí čl. 53 Viedenského zmluvného dohovoru.⁴⁵ Prijatím tohto článku došlo ku kodifikácii inštitútu kogentných noriem ako súčasť medzinárodného práva.⁴⁶ Vyššie citovaný článok⁴⁷ spomína, že v prípade rozporu medzinárodnej zmluvy s kogentnými normami bude táto zmluva neplatná. Vyjadrenie tejto skutočnosti v kodifikovanej verzii zmluvného práva bola širokým medzinárodným spoločenstvom privítaná s otvorenou náručou.⁴⁸

Široké medzinárodné spoločenstvo ale neznamená spoločenstvo celé. Ako pri prevažnej väčšine vecí, aj tu sa našlo niekoľko štátov, ktoré s touto koncepciou nesúhlasili. Bolo ich však nepomerne menej a ani tieto nesúhlasné štáty nemali pre svoje obavy jednotný

⁴¹ Zmienka o existencii normy, ktorá je „všeobecná a imperatívna (peremptory)“ sa vyskytla o pár rokov skôr v prípade *Wimbledon* (Rozsudok Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti zo dňa 17.8.1923, *Wimbledon*, Ser. A, No. 1, bod 21), ale nebolo použité slovné spojenie „*ius cogens*“ a imperatívnosť normy, ktorá vychádzala z Versaillskej zmluvy, nebola v tomto prípade vnímaná v takom istom kontexte ako sa ňou zaoberá táto práca.

⁴² Rozsudok SDMS zo dňa 12.12.1934, *Separate opinion of Judge Schücking in The Oscar Chinn case*, Ser. A/B, No. 63, s. 149.

⁴³ Tamtiež. Vlastný preklad.

⁴⁴ International Law Commission. *First report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 27.

⁴⁵ GUAN, Sue S. *Jus Cogens: To Revise a Narrative*. *Minnesota Journal of International Law* [online], 2017, roč. 26, č. 2, s. 461 [cit. 19.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

⁴⁶ International Law Commission. *First report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 28.

⁴⁷ Ad 1.1 tejto práce.

⁴⁸ International Law Commission. *First report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 32.

dôvod. Niektorí sa obávali, že znenie ustanovenia bude spôsobovať zmätok (Luxembursko), iní, že vyjadrenie v návrhu zmluvy nie je dostatočne jasné (Francúzsko, Spojené štáty) a niektorí nesúhlasili so samotnou koncepciou *ius cogens* a spochybňovali jej doterajšiu existenciu (Turecko, Austrália).⁴⁹ Zároveň treba spomenúť, že Viedenský dohovor o zmluvnom práve má 116 zmluvných strán⁵⁰, zo 195 štátov uznávaných Organizáciou spojených národov⁵¹, takže nie všetky krajiny sveta sú viazané čl. 53. Tento článok je ale kodifikáciou práva, ktoré v medzinárodnom priestore existovalo dlhodobo, čiže aj štáty, ktoré nie sú zmluvnými stranami, sú viazané obyčajovou podobou tohto inštitútu.⁵²

Od prijatia čl. 53 Viedenského zmluvného dohovoru sa teda kogentné normy oficiálne a nepochybne stávajú súčasťou medzinárodného práva verejného. To spôsobilo, že tento inštitút sa aj čoraz častejšie začal vyskytovať v rozhodnutiach súdov po celom svete, či už medzinárodného, regionálneho alebo dokonca aj národného charakteru.⁵³

1.2.4 K modernej dobe

V súčasnej dobe vnímame kogentné normy v medzinárodnom práve ako samozrejmosť. Vieme, že existujú a chápeme ich podstatu. Odvolávame sa na ne viac a viac. Stále však niekedy zápasíme a nevieme sa zhodnúť na tom, ako vyzerá ich tvorba, čo sú ich stavebné prvky, ktoré normy to vlastne sú a aké sú ich následky na rôzne oblasti medzinárodného práva.⁵⁴ Týmto problematikám sa budeme v tejto práci venovať ďalej.

Existujú však aj názory, že práve kvôli týmto nejasnostiam a ťažko definovateľným súčastiam inštitútu kogentné normy zapadajú prachom a čelia kritike, keďže prakticky nie sú schopné vytvárať práva a povinnosti záväzné pre subjekty.⁵⁵ Zaväzujú štáty bez toho, aby určovali konkrétny rámec a v niektorých prípadoch aj bez toho, že by s nimi ojedinelý štát naozaj súhlasil.⁵⁶ Aj s týmito problémami sa budeme musieť vysporiadať.

⁴⁹ Tamtiež, body 34.-37.

⁵⁰ United Nations. *Vienna Convention on the Law of Treaties* [online]. Treaties.un.org, 7.12.2021 [cit. 7.12.2021]. Dostupné na:

https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-1&chapter=23&Temp=mtdsg3&clang=en

⁵¹ Číslo tvorené členskými štátmi OSN a pozorovateľskými štátmi. Viz: UN. *About us* [online]. UN.org, 2021, [cit. 7.12.2021]. Dostupné na: <https://www.un.org/en/about-us/member-states>

⁵² KLUČKA. *Medzinárodné právo verejné* [...] Op. cit., s. 422.

⁵³ DIACONU, Ion. *Jus Cogens - Developments in International Law. Romanian Journal of International Law* [online], 2016, č. 16, s. 37 [cit. 19.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

⁵⁴ Tamtiež, s. 41.

⁵⁵ GUAN. *Jus Cogens* [...] Op. cit., s. 461 [cit. 19.11.2021].

⁵⁶ Tamtiež, s. 470.

2 Charakteristika a tvorba kogentných ustanovení

V tejto časti sa dostávame k tomu, ako kogentné normy vnímame dnes. Postupne prejdeme od samotného pojmu k tomu, ako sa tieto normy vytvárajú a k tomu, čo presne tento pojem označuje.

2.1 Názvoslovie

Ako sme už v predchádzajúcej kapitole spomínali, označenie „kogentné normy“ nie je jediné, ktoré sa v akademických kruhoch používa. Nájdeme aj názvy „imperatívne normy“, „donucovacie normy“, alebo latinský termín „ius cogens.“ V angličtine sa používa pojem „peremptory norms.“

Toto označenie je relatívne nové⁵⁷ a vytvorilo sa na základe potreby odlíšiť kogentné normy v medzinárodnom a národnom práve. Predsa len, nie je to totožný inštitút a často, aj dodnes, používané „ius cogens“ mohlo viesť k nesprávnej zámene, prípadne k nejasnému vyjadreniu obsahu pojmu. K tomu sa často pridáva poznámka „of international law“ a „(jus cogens)“, aby sme mali presne vyjadrený kontext. Znenie „peremptory norms of international law (jus cogens)“ navrhol ako oficiálne znenie aj Dire Tladi na základe svojej analýzy ako špeciálny spravodajca.⁵⁸ Jedným zo spomínaných dôvodov bolo aj to, že toto znenie bolo použité aj v anglickom origináli čl. 53 VDZP.⁵⁹

V češtine ani slovenčine sa nevytvoril nijaký originálny termín, takže stále pre normy imperatívneho charakteru používame pojem „kogentné normy“ a to pre ich označenie v národnom aj medzinárodnom práve. Podobne, ako to je robené v anglickom a iných cudzích jazykoch, aj v češtine a slovenčine sa často dodáva nevlastný prívlastok „medzinárodného práva“, aby sme predišli nejasnosti čo sa týka šírky obsahu pojmu.⁶⁰

⁵⁷ COSTELLOE, Daniel. *Legal Consequences of Peremptory Norms in International Law* [online databáza]. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, s. 12-13 [cit. 22.11.2021].

Dostupné na: <https://doi.org/10.1017/9781316535110>

⁵⁸ International Law Commission. *Second report on jus cogens by Dire Tladi, Special Rapporteur* [online]. Ženeva, A/CN.4/706, z 16.3.2017, bod 5 a 90. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/guide/1_14.shtml

⁵⁹ International Law Commission. *Report on the work of the seventy-first session, chapter V, A/74/10* [online]. New York, 2019, s. 148. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/reports/2019/>

⁶⁰ Poznámka pre čitateľa: v tejto práci môžeme vidieť pojmy „ius cogens“ aj „jus cogens“. Nejde o dve rozličné slová, ale o rozdielny spôsob písania. S písmenom „i“ tento pojem píšeme v kontexte českého a slovenského jazyka, na spôsob originálneho latinského znenia, ktoré bolo prevzaté v germanofónnom prostredí. Oproti tomu slovo „jus“ s písmenom „j“ je používané prevažne v románskych jazykoch, ale aj v angličtine, a preto sa s ním stretávame v cudzojazyčných textoch, prípadne v ich citáciách.

2.2 Charakteristické prvky kogentných noriem v medzinárodnom práve

Vďaka predchádzajúcemu textu vieme, že myšlienka kogentných noriem nebola akademikmi medzinárodného práva vnímaná jednotne a niekedy vznikali rozpory. Tie boli nielen o tom, či je ich právna povaha založená na morálke – podľa koncepcie prirodzeného práva, alebo na vôli štátov – pozitivistická koncepcia, ale aj o tom, či vôbec máme uznať ich existenciu.⁶¹

Prijatím čl. 53 VDZP sa vyriešila aspoň otázka, či môžeme kogentné normy považovať za súčasť medzinárodného práva. Zároveň nám tento článok poskytuje solídny základ pre uchopenie charakteristických črt tohto inštitútu. Otázka toho, čo robí normu kogentnú totiž bola dlhodobo neuchopiteľná, ako naznačuje aj výrok z roku 1966: „[...] *nejestvuje jednoduché kritérium, ktorým je možné identifikovať, že všeobecné pravidlo medzinárodného práva má charakter ius cogens*“.⁶²

S pomocou citácií relevantných častí ustanovenia čl. 53 ako prvú uvedieme bežne spomínanú vlastnosť: kogentnou normou je norma, „*od ktorej nie je dovolené odchyliť sa*.“ Druhou vlastnosťou je, že sa jedná o „*normu všeobecného medzinárodného práva*“⁶³ a tou treťou je, že je to norma „*prijatá a uznaná medzinárodným spoločenstvom štátov ako celkom za normu, od ktorej nie je dovolené odchyliť sa a ktorá sa môže zmeniť iba novou normou všeobecného medzinárodného práva rovnakej povahy*.“⁶⁴

Z tohto základu právna veda ďalej vyzozorovala ďalšie špecifiká, ktoré nám objasňujú zmysel tohto inštitútu. Tladi v tejto súvislosti v 1. správe o kogentných normách hovorí o dvojitej povahe vlastností. Konkrétne, typickú charakteristiku nemožnosti odchyliť sa od imperatívnej normy vnímame nielen ako vyžadované kritérium, ale zároveň aj ako následok kogentnosti. Dualitu funkcií vnímame aj pri charakteristikách „*norma všeobecného medzinárodného práva*“ a nutnosti uznania medzinárodným spoločenstvom. Tieto kritériá sú nielen predpokladom kogentnosti („*requirement for peremptoriness*“), ale zároveň aj vlastnosťou, vďaka ktorej sme schopní identifikovať, že norma je kogentná („*element for its identification*“).⁶⁵

⁶¹ TUNKIN, Grigory I. Jus Cogens in Contemporary International Law. *University of Toledo Law Review* [online], 1971, roč. 3, č. 1, s. 107-109 [cit. 23.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

⁶² International Law Commission. *Yearbook of the International Law Commission 1966, Volume II, A/CN.4/SER.A/1966/Add.I* [online]. New York: United Nations Publication, 1967, s. 247-248. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/1960_1969.shtml. Vlastný preklad.

⁶³ Čo vnímame pod týmto pojmom je podrobnejšie rozobrané v časti ad 2.3.1 tejto práce.

⁶⁴ International Law Commission. *First report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 61.

⁶⁵ Tamtiež, bod 62.

To však nie je všetko. Akademici nezostali pri tom, že rozvíjali prvky, ktoré určil Viedenský zmluvný dohovor. Okrem toho sa vyskytli aj ďalšie návrhy na to, čo charakterizuje kogentné normy na základe prípadov z praxe. Za prvé, jedná sa o všeobecnú aplikovateľnosť kogentných noriem. Za druhé, *ius cogens* má väčšiu právnu silu, než zvyšné normy medzinárodného práva – záver, ktorý bol len relatívne nedávno oficiálne uznaný Komiou pre medzinárodné právo. A nakoniec, kogentné normy sú charakteristické tým, že majú za úlohu odrážať a chrániť základné hodnoty medzinárodného spoločenstva.⁶⁶ Táto posledná vlastnosť vyviera z národnej myšlienky verejného poriadku (*ordre public*)⁶⁷ a niektoré zdroje uvádzajú, že práve kvôli tejto myšlienke verejného dobra majú kogentné normy svoj imperatívny charakter.⁶⁸

Tieto kritériá nemajú všetky rovnakú funkciu. Prvé tri kritériá – nemožnosť odchyliť sa, norma všeobecného medzinárodného práva a uznanie za kogentnú normu medzinárodným spoločenstvom – tak, ako vyplývajú z čl. 53 Viedenského zmluvného dohovoru, sú kritériá, ktoré sú dôležité nie len ako definičné charakteristiky kogentnej normy, ale zároveň aj ako rozpoznávacie faktory, aby sme zistili, či je norma kogentná. Ako sme vyššie spomínali, majú teda dvojité funkciu. Na druhej strane, kritériá nasledujúce – ochrana základných záujmov medzinárodného spoločenstva, vyššia právna sila a všeobecná aplikovateľnosť – tak, ako sú vymenované v druhom odseku tretieho návrhu⁶⁹ 1. správy o *ius cogens* od Dire Tladiho, sú takpovediac kritériá doplnkové, ich funkcia je popisná a slúžia len na charakteristiku *ius cogens*, nie na ich identifikáciu.⁷⁰

Niektoré z menovaných vlastností je ľahšie interpretovať a pochopiť, čo pod nimi máme vnímať. Na druhú stranu, niektoré vlastnosti sú popísané prostredníctvom pojmov, ktoré si vyžadujú bližšie vysvetlenie.

2.2.1 Nemožnosť odchyliť sa

Z anglického „non-derogability“ je „nemožnosť odchyliť sa“ asi najlepší preklad, aký máme k dispozícii, aj keď niekedy môže byť táto vlastnosť označovaná aj ako „kogentnosť“.

⁶⁶ Tamtiež, bod 63.

⁶⁷ SCHWARZENBERGER, Georg. *International Jus Cogens*. *Texas Law Review* [online], 1965, roč. 43, č. 4, s. 455-478 [cit. 23.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

⁶⁸ COSTELLOE, Daniel G. *Political Constructivism and Reasoning about Preemptory Norms of International Law*. *Washington University Jurisprudence Review* [online], 2011, roč. 4, č. 1, s. 10 [cit. 23.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

⁶⁹ International Law Commission. *First report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 74.

⁷⁰ Tamtiež, bod 72.

Nájde sa aj označenie „absolútny charakter“. Nemožnosť odchyliť sa od kogentnej normy znamená, že štáty nemôžu konať inak, než im daná norma prikazuje, resp. nemôžu konať tak, ako im zakazuje.⁷¹ Patrí sa povedať, že takéto obmedzenie sa viaže iba na výnimočne malé množstvo pravidiel. Väčšina noriem medzinárodného práva je dispozitívna, takže subjekty majú priestor upraviť si vzťahy tak, ako im vyhovujú, aj keď sa nezhodujú s daným pravidlom.⁷²

Oproti tomu, kogentné normy sú natoľko významné, že nedovoľujú, aby štáty využili zmluvnú slobodu na to, aby sa vzopreli pravidlám (alebo ich čo i len upravili), ktoré zosobňujú.⁷³ V rámci jedného vymedzenia *ius cogens* oproti *ius dispositivum* bolo dokonca povedané, že *ius cogens* označuje limity, ktoré obmedzujú voľbu štátu ohradiť sa proti medzinárodnému pravidlu.⁷⁴

Na základe tohto je pochopiteľné, že štáty často váhajú pri explicitnom vyhlásení, že nejaká norma je kogentná, práve kvôli jej absolútnemu charakteru.⁷⁵

2.2.2 Všeobecná aplikovateľnosť

V medzinárodnom práve platí základný princíp, že pravidlo sa na štáty, resp. subjekty, vzťahuje v prípade, že s týmto pravidlom vyjadrili svoj súhlas alebo aspoň trvalo nevyjadrili svoj nesúhlas. Toto sa vzťahuje na dispozitívne normy.⁷⁶ Kogentné normy sú výnimkou z tohto pravidla. Táto výnimka spočíva v tom, že predpokladáme, že existujú pravidlá záväzné pre celé medzinárodné spoločenstvo.⁷⁷ Toto nazývame všeobecná – alebo univerzálna aplikovateľnosť. Inak povedané, kogentná norma sa uplatní aj vtedy, ak konkrétny štát nebude s ňou súhlasiť.

⁷¹ ŠTURMA, Pavel. Kogentní norma v mezinárodním právu. In: HENDRYCH a kol. *Právnícký slovník* [online databáza]. Op. cit. [cit. 23.11.2021].

⁷² VERDROSS, Alfred. *Jus Dispositivum and Jus Cogens in International Law*. *American Journal of International Law* [online], 1966, roč. 60, č. 1, s. 58 [cit. 24.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

⁷³ ŠTURMA. Kogentní norma v mezinárodním právu. In: HENDRYCH a kol. *Právnícký slovník* [online databáza]. Op. cit. [cit. 24.11.2021].

⁷⁴ *Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, Op. cit., s. 24.

⁷⁵ Postoj štátov často treba zisťovať z nepriamych zdrojov, ako je národná judikatúra, alebo z náznakov v medzinárodných zmluvách, napr. z ustanovení ktoré zakazujú iné než dohodnuté správanie, alebo ustanovení, ktoré zakazujú výhrady voči dohode. UHLMANN, Eva M. Kornicker. *State Community Interests, Jus Cogens and Protection of the Global Environment: Developing Criteria for Peremptory Norms*. *Georgetown International Environmental Law Review* [online], roč. 11, č. 1, 1998, s. 110-111 [cit. 27.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

⁷⁶ International Law Commission. *First report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 67.

⁷⁷ ALEXIDZE. *The Legal Nature* [...] Op. cit., s. 246.

Z myšlienky všeobecnej aplikovateľnosti vyplývajú dve veci: prvá, že inštitút dlhodobého odporcu sa nevzťahuje na kogentné normy medzinárodného práva,⁷⁸ a druhá, že kogentné normy sa nemôžu uplatňovať iba na partikulárnej, alebo regionálnej, báze.⁷⁹ Tu dodávame, že ohľadom regionálnych kogentných noriem nie je všeobecná zhoda a existujú autori, ktorí uznávajú túto možnosť ako aj tí, ktorí ju zásadne popierajú.

K tomuto kritériu sa vyjadril Medzinárodný súdny dvor napr. v rozsudku *Nicaragua v. United States of America*⁸⁰, kde vyzdvihol univerzálny charakter *ius cogens*, ale aj v ďalších dokumentoch.⁸¹ Univerzálnosť kogentného pravidla potvrdzuje aj prax štátov, kde sa vyjadril napr. Odvolací súd Spojených štátov, dištrikt Kolumbia v súvislosti s neodpušiteľnými činmi, ktoré sú neskôr identifikované ako základ pre kogentné normy.⁸²

2.2.3 Vyššia právna sila

To, že hierarchická štruktúra v medzinárodnom práve existuje nám vyplýva z toho, že existujú kogentné normy. Práve ich absolútny charakter, teda nemožnosť odchyliť sa od nich, naznačuje to, že sú to normy, ktoré sú vďaka svojmu obsahu nadriadené normám, ktoré túto vlastnosť nemajú.⁸³

Kogentné normy, ako zaujímavú špecifickú miesto medzi pravidlami medzinárodného práva môžeme nazvať ako hierarchicky nadradené iným normám. Podobne ako v národnom, aj v medzinárodnom práve hierarchická štruktúra noriem znamená, že norma s vyššou právnou silou má schopnosť zrušiť normu, ktorá je hierarchicky umiestnená nižšie.⁸⁴

O existencii hierarchie noriem v medzinárodnom práve a konkrétne o potvrdení špecifického postavenia *ius cogens* v rámci tejto hierarchie sa vyjadrili aj súdne inštitúcie,

⁷⁸ CRIDDLE, Evan J., FOX-DECENT, Evan. A Fiduciary Theory of Jus Cogens. *Yale Journal of International Law* [online], 2009, roč. 34, č. 2, s. 331-388 [cit. 27.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

⁷⁹ ORAKHELASHVILI, Alexander. *Peremptory Norms in International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 39 ad.

⁸⁰ Rozsudok Medzinárodného súdneho dvora zo dňa 27.6.1986, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, ods. 190.

⁸¹ *Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, Op. cit, s. 23; Rozsudok MSD zo dňa 28.11.1958, *Separate opinion of Judge Moreno Quintana in the Case concerning the Application of the Convention of 1902 governing the Guardianship of Infants (Netherlands v. Sweden)*, s. 106-107.

⁸² Rozsudok Odvolacieho súdu Spojených štátov, dištrikt Kolumbia zo dňa 3.2.1984, *Hanoch Tel Oren et al v Libyan Arab Republic et al*, 726 F.2d 774, 233 U.S.App. D.C. 384, s. 9.

⁸³ International Law Commission. *Report of the International Law Commission fifty-eight session, A/61/10* [online]. New York, 2006, bod 251. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/reports/2006/>

⁸⁴ Rozsudok Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu zo dňa 10.12.1998, *Prosecutor v. Furundžija*, IT-95-17/1-T, ods. 153.

medzi ktorými bol Súdny dvor Európskej únie⁸⁵, Európsky súd pre ľudské práva⁸⁶ aj Medziamerická komisia pre ľudské práva.⁸⁷

2.2.4 Ochrana základných hodnôt

To, že je norma kogentná, často súvisí s tým, že obsahuje pravidlo, ktoré sa zameriava na ochranu základných spoločenských hodnôt, resp. hodnôt, ktoré niektoré publikácie označujú ako verejný poriadok.⁸⁸ S touto myšlienkou začal Medzinárodný súdny dvor, keď sa vyjadril k Dohovoru o Genocíde, kde povedal: „*V takom dohovore zmluvné štáty nemajú žiadne vlastné záujmy; majú iba, ako jeden, tak všetky, spoločný záujem, konkrétne dosiahnutie vyšších cieľov, ktoré sú dôvodom dohovoru.*“⁸⁹

Tento začiatok napomohol tomu, aby sa medzinárodné spoločenstvo preorientovalo od mentality spolužitia k mentalite spolupráce. Štáty začali upriamovať pozornosť na to, že majú spoločné záujmy, aj na to, že existujú záujmy spoločenstva ako celku, a že dosiahnutie národných, ale aj medzinárodných cieľov bude ľahšie prostredníctvom ústretovosti a vzájomnej výpomoci.⁹⁰

Je prirodzené, že účelom kogentných noriem ako noriem najvyššie postavených je ochrana základných hodnôt. V tomto bode sa však už dostávame k tomu, že to nie je len ich účelom, ale aj ich dôležitou vlastnosťou – aby bola norma považovaná za *ius cogens*, vyžaduje sa, aby chránila základné hodnoty dôležité pre medzinárodné spoločenstvo.⁹¹

Je podstatné vymedziť, čo myslíme pod základnými hodnotami, prípadne záujmami spoločenstva, ktoré majú byť predmetom ochrany. Tu odlíšime pojmy spoločné záujmy a záujmy spoločenstva. Prvý pojem naznačuje súbor osobných záujmov individuálnych subjektov medzinárodného práva, keď sú tieto záujmy zhodné a paralelne existujúce. Oproti tomu, záujmy spoločenstva majú jeden znak navyše, a to ten, že ich cieľom je slúžiť pre dobro spoločenstva ako ucelenej entity.⁹² V takom prípade by bol spoločným záujmom napr.

⁸⁵ Rozsudok SDEÚ zo dňa 21.9.2005, *Yassin Abdullah Kadi v. Council of the European Union and Commission of the European Communities*, ECR II 3649, ods. 226.

⁸⁶ Rozsudok ESLP zo dňa 21.11.2001, *Al Adsani v. United Kingdom*, Application No. 35763/97, ods. 60.

⁸⁷ Rozhodnutie Medziamerickej komisie pre ľudské práva z 22.10.2002, *Michael Domingues v. United States*, Case No. 12.285, Report No. 62/02, bod 49.

⁸⁸ VERDROSS. *Jus Dispositivum* [...]. Op. cit., s. 59 [cit. 28.11.2021].

⁸⁹ *Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, Op. cit., s. 23. Vlastný preklad.

⁹⁰ UHLMANN. *State Community Interests*, [...] Op. cit., s. 105 [cit. 28.11.2021].

⁹¹ VERDROSS. *Jus Dispositivum* [...]. Op. cit., s. 58-60 [cit. 28.11.2021].

⁹² UHLMANN. *State Community Interests*, [...] Op. cit., s. 107 [cit. 28.11.2021].

ekonomický rast regiónu, kedy viaceré štáty budú spolupracovať na naplnenie svojho cieľa, aby sami ako štát mali produktívnejšie hospodárstvo. Na druhej strane záujmom spoločenstva je napr. záujem o udržanie medzinárodného mieru alebo záujem o šetrenie životného prostredia, ktoré sa dajú vzťahovať na celé medzinárodné spoločenstvo.

Existenciu tohto kritéria tiež podporujú prípady z praxe, ktoré zdôrazňujú úlohu centrálnych hodnôt spoločnosti v debata o kogentných normách. Niekoľko krát sa k tejto téme vyjadril Medzinárodný súdny dvor v súvislosti s témou genocídy⁹³, ale aj iné inštitúcie, medzi nimi Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu⁹⁴ a Medziamerická komisia pre ľudské práva.⁹⁵

2.3 Identifikácia kogentných noriem

V predchádzajúcej časti sme si predstavili vlastnosti, ktoré sú pre kogentné normy medzinárodného práva charakteristické. Tie z nich, ktoré slúžili ako deskriptívne prvky boli popísané podrobnejšie. V tejto časti sa budeme bližšie venovať tým vlastnostiam, ktoré slúžia na rozpoznanie, teda identifikáciu kogentných noriem.

Základom pre identifikačné kritéria je čl. 53 VDZP. Nie je však nutné zastaviť sa iba pri tom, čo nám vraví toto ustanovenie. Prax štátov a právna doktrína nás tiež môže priviesť k ďalším prvkom, ktoré napomáhajú určiť, ktoré z medzinárodných pravidiel spadajú do kategórie *ius cogens*.

S ohľadom na inú funkciu, ktorú majú kritériá plniť je zároveň vhodné aj inak upraviť to, ako ich kategorizujeme – samozrejme pri zachovaní obsahu ustanovenia.

Čl. 53 nám ponúka dve kumulatívne kritériá, ktorých prítomnosť upozorňuje na existenciu kogentnej normy. Prvé kritérium znie, že konkrétna norma musí byť normou všeobecného medzinárodného práva. Druhým kritériom je, že táto norma všeobecného medzinárodného práva musí byť prijatá a uznaná ako majúca určité vlastnosti, hlavne že nie je možné sa od nej odchyliť a že môže byť zmenená iba iným pravidlom rovnakej právnej sily.⁹⁶ Prirodzene existujú aj ďalšie kategorizácie kritérií z čl. 53, príkladom, že identifikačné kritériá

⁹³ Rozsudok MSD z 26.2.2007, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, bod 147.; Rozsudok MSD z 3.2.2015, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia)*, bod 85.; *Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, Op. cit., s. 23.

⁹⁴ *Prosecutor v. Furundžija*, Op. cit., body 153-154.

⁹⁵ *Michael Domingues v. United States*, Op. cit., bod 49.

⁹⁶ International Law Commission. *Second report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 37.

sú tri, kde je obmedzená možnosť zmeny kogentnej normy uvedená zvlášť.⁹⁷ Toto kritérium sa však viac zameriava na to, čo sa s normou deje až potom, čo už je identifikovaná⁹⁸, preto radšej zostaneme pri delení, ktoré sme uvádzali ako prvé.

2.3.1 Norma všeobecného medzinárodného práva

To, že iba normy všeobecného medzinárodného práva môžeme považovať za pravidlá *ius cogens* vyplýva z čl. 53 Viedenského zmluvného dohovoru. Zaujímavým detailom je, že sa jedná o vzácny prípad, kedy toto kritérium pri návrhoch dohovoru nebolo predmetom debát a bolo zmluvnými stranami bez problémov prijaté ako súčasť čl. 53 a teda definície kogentných noriem.⁹⁹ Podobne bez rozporu tomu bolo aj pri rozhodovaní súdnych inštitúcií, ktoré pravidelne pristupovali k veci tak, že obsah kogentných noriem vychádza z noriem všeobecného medzinárodného práva.¹⁰⁰ K tomu pristupuje aj právna doktrína, kde napr. Knuchelová tvrdí, že toto prvé kritérium ukazuje na proces, ktorým sa norma vytvára, ako proces odlišný od toho, vďaka ktorému sa norma stáva kogentnou.¹⁰¹ Na základe tohto tvrdenia môžeme rozpoznať dvojfázovosť tvorby kogentných noriem, ktorá z toho vyplýva: najprv musí vzniknúť klasická norma všeobecného medzinárodného práva, z ktorej sa až nasledovne môže stať norma kogentná.¹⁰²

Zatiaľ čo samotná existencia tohto kritéria neprináša problém, nemôžeme povedať to isté o jeho obsahu.¹⁰³ Tým myslíme, čo presne máme chápať pod pojmom „všeobecné medzinárodné právo“? Zo žiadneho záveru Komisie pre medzinárodné právo nevyplýva jasná akceptovaná definícia tohto pojmu a to, čo pod všeobecným medzinárodným právom vnímame, je závislé od kontextu, v ktorom sa tematicky pohybujeme.¹⁰⁴ Preto pri definovaní budeme vychádzať z literatúry a praxe.

⁹⁷ KNUCHEL, Sévrine. *Jus Cogens: Identification and Enforcement of Peremptory Norms*. Zurich, Schulthess, 2015, s. 49 ad.

⁹⁸ International Law Commission. *Second report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 37.

⁹⁹ Tamtiež, bod 40.

¹⁰⁰ *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports, 2010, bod 81. Dostupné na: <https://www.icj-cij.org/en/case/141>; Rozsudok Odvolacieho súdu Spojených štátov amerických, 6. obvod zo dňa 4.12.2001, *Buell v. Mitchell*, 274 F.3d, s. 337.

¹⁰¹ KNUCHEL. *Jus Cogens* [...] Op. cit., s. 49.

¹⁰² RIVIER, Raphaële. *Droit international public*. 2. Vydanie. Paris, Presses Universitaires de France, 2013, s. 566.

¹⁰³ International Law Commission. *Second report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 41.

¹⁰⁴ International Law Commission. *Yearbook of the International Law Commission 2006, Volume II, Part Two A/CN.4/SER.A/2006/Add.I (Part 2)* [online]. New York: United Nations Publication, 2006, kap. XII, sekcia D.2, ods. (10), poznámka pod čiarou 976.

Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/2000_2009.shtml

Počas spomínaného projektu, ktorý sa týkal fragmentácie medzinárodného práva, došli autori k záveru, že v prvom rade môžeme rozlišovať medzi všeobecným medzinárodným právom na jednej strane, a zvláštnym právom – *lex specialis* – spolu so zmluvným právom na strane druhej.¹⁰⁵ Tento záver je podložený aj tvrdením MSD v prípade *Gabčíkovo-Nagymaros project*, že strany (Slovensko a Maďarsko) nie sú viazané iba všeobecným medzinárodným právom, ale aj zvláštnymi pravidlami, na ktorých sa sami medzi sebou dohodli.¹⁰⁶ Z toho nám vyplýva, že slovo „všeobecné“ sa týka rozsahu, v akom môžeme pravidlá aplikovať.¹⁰⁷

Ďalšia otázka je zameraná na zdroj – z čoho plynie všeobecné medzinárodné právo? To, čo nám ako prvé napadne v kontexte medzinárodného práva sú obyčaje, ktoré už po stáročia hrali dôležitú úlohu v prostredí medzinárodných vzťahov. Obyčajové medzinárodné právo môžeme považovať za zjavnú formu všeobecného medzinárodného práva.¹⁰⁸

Ak sa vrátíme o pár odsekov vyššie, spomenieme si na to, že tvorba kogentných noriem spočíva v dvoch krokoch – najprv vznikne norma všeobecného medzinárodného práva a až následne sa táto norma stane kogentná. Niektorí autori, hovoriac o prvom z týchto krokov, nehovoria o „všeobecnom medzinárodnom práve“. Namiesto toho rovno spomínajú obyčajové právo¹⁰⁹, čím ďalej potvrdzujú, že všeobecné medzinárodné právo najčastejšie naberá obyčajovú podobu. Táto koncepcia bola prevzatá aj do rozhodnutí MSD, ktorý konkrétne zákaz mučenia priznal obyčajový a následne kogentný charakter¹¹⁰, podobne ako v prípade niektorých pravidiel humanitárneho práva, čím potvrdzuje, že kogentné normy majú svoj základ v obyčajovom práve.¹¹¹

Na základe týchto informácií môžeme povedať, že pre účely kogentných noriem, tak, ako vyplývajú z čl. 53 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, môžeme obyčajové medzinárodné právo považovať za normy všeobecného medzinárodného práva.¹¹²

¹⁰⁵ International Law Commission. *Fragmentation of international law: Difficulties arising from the diversification and expansion of international law*, A/CN.4/L.682 [online]. Ženeva, 2006. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/sessions/58/docs.shtml>

¹⁰⁶ Rozsudok Medzinárodného súdneho dvora zo dňa 25.9.1997. *The Gabčíkovo-Nagymaros project (Hungary/Slovakia)*, bod 132.

¹⁰⁷ International Law Commission. *Second report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 42.

¹⁰⁸ CASSESE, Antonio. For an enhanced role of jus cogens. In: CASSESE, Antonio (ed.). *Realizing Utopia: The Future of International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 164.

¹⁰⁹ DE WET. Jus Cogens and Obligations Erga Omnes. *The Oxford Handbook of International Human Rights Law* [online], 2013, s. 542. Dostupné na: databáza OxfordHandbooks.com; RIVIER, Raphaële. *Droit international public* [...] Op. cit., s. 566.

¹¹⁰ Rozsudok MSD zo dňa 20.7.2012. *Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v. Senegal)*, bod 99.

¹¹¹ *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports, 1996, bod 79. Dostupné na: <https://www.icj-cij.org/en/case/95>

¹¹² International Law Commission. *Second report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 47.

Obyčaje nie sú jediným zdrojom, ktorý pre *ius cogens* v medzinárodnom práve nachádzame. Ďalším zdrojom, ktorý, rovnako ako obyčaje a na rozdiel od zmluvného práva, má všeobecnú aplikovateľnosť, sú všeobecné zásady práva.¹¹³ Tieto vnímame ako zásady, ktoré boli uznané civilizovanými národmi, tak, ako ich označuje čl. 38 (1) c. Štatútu Medzinárodného súdneho dvora. Oproti obyčajam, všeobecné zásady práva ako základ pre kogentné normy nie je v súdnej praxi veľmi častý a viac podporných podkladov pre myšlienku, že môžu byť zdrojom kogentných noriem sa nachádza v odbornej literatúre.¹¹⁴ Príkladom je napr. Knuchelová, ktorá hovorí, že: „všeobecné zásady [práva] môžu byť pozdvihnuté na kogentné normy, ak im medzinárodné spoločenstvo štátov tento status prizná.“¹¹⁵ Čo je však dosť podstatné, oficiálne sa na túto tému vyjadrila aj Komisia pre medzinárodné právo, ktorej členovia celkovo súhlasili s tým, že kogentná norma môže byť vytvorená zo všeobecnej zásady práva.¹¹⁶

To, že všeobecné zásady práva môžu slúžiť tomuto účelu koniec koncov vyplýva už aj z toho, že čl. 53 VDZP hovorí o „všeobecnom medzinárodnom práve“, čo je kritérium, ktoré všeobecné zásady práva jasne naplňajú, už na základe ich názvu. Keď sú raz zásady práva medzinárodným spoločenstvom uznané za všeobecné, vytvárajú pre toto spoločenstvo práva a záväzky, čím sú klasifikované ako normy všeobecného medzinárodného práva.¹¹⁷ Okrem toho, Komisia pre medzinárodné právo v rámci Projektu fragmentácie medzinárodného práva priamo uvádza, že oblasť všeobecného medzinárodného práva tvorí ako obyčajové medzinárodné právo, tak aj všeobecné zásady práva.¹¹⁸

Takto sme dospeli k tomu, že všeobecné medzinárodné právo má tieto dva zdroje. V akademických kruhoch bola na túto tému navyše položená otázka: Môžeme pre potreby čl. 53 Viedenského zmluvného dohovoru považovať za všeobecné medzinárodné právo aj zmluvné právo? Na prvý pohľad je odpoveď nie. Ako sme už vyššie spomenuli, zmluvné právo nemá všeobecnú aplikovateľnosť a zmluvné pravidlá sa vzťahujú iba na subjekty, ktoré sa k nim právne zaviazali.

¹¹³ Tamtiež, bod 48.

¹¹⁴ Tamtiež, body 48.,49.

¹¹⁵ „general principles [of law] may be elevated to *jus cogens* if the international community of States recognise and accept them as such“ v: KNUCHEL. *Jus Cogens* [...] Op. cit., s. 52. Vlastný preklad.

¹¹⁶ Napríklad stanoviská pána Tunkina na 684. stretnutí, bod 21., a pána Grosa na 685. stretnutí, bod 70. v: International Law Commission. *Yearbook of the International Law Commission 1963, Volume I*, Sales No.: 63.V.1. Vol. I. [online]. New York: United Nations Publication, 1964. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/1960_1969.shtml

¹¹⁷ International Law Commission. *Second report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 51.

¹¹⁸ International Law Commission. *Fragmentation of international law* [...] Op. cit., bod 174.

Tento prístup spochybňuje Tunkin, ktorý vo svojom článku zdôrazňuje, že zmluvné právo je výsledkom kodifikácie obyčajových noriem. Touto myšlienkou nás privádza k tomu, že časť medzinárodných zmlúv sa stala, alebo sa stáva, súčasťou všeobecného medzinárodného práva. Ako príklady uvádza Briand-Kellogov pakt, Chartu OSN a ďalšie, pri návrhoch ktorých nešlo iba o zhromaždenie existujúcich pravidiel, ale aj o ich inováciu.¹¹⁹ K postoju, že zmluvy môžu tvoriť všeobecné medzinárodné právo sa priklonili aj delegácie niektorých štátov, keď sa pripravoval Viedenský dohovor o zmluvnom práve.¹²⁰

Napriek týmto argumentom väčšinový názor zostáva taký, že zmluvné právo nemôžeme chápať ako všeobecné medzinárodné právo, z ktorého ďalej môže vzniknúť kogentná norma.¹²¹ To však neznamená, že zmluvné právo nemá na kogentné normy žiaden vplyv. Zmluvy bývajú kodifikáciou už existujúcich noriem. Takto to posudzoval aj MSD v prípade *North Sea Continental Shelf*, kde zároveň dodal, že prijatie zmluvného ustanovenia pomáha vyjasniť obsah všeobecnej medzinárodneprávnej normy, prípadne že zmluvné ustanovenie odráža všeobecné pravidlo, ktoré vzniklo na základe následnej praxe.¹²²

2.3.2 Prijatie a uznanie

Normy nemajú kogentný charakter od začiatku. Prenesene povedané sa tak nerodia. Na začiatku sú jednoducho normou všeobecného medzinárodného práva. Takých je ale mnoho. A drvivá väčšina z nich nemá kogentný, ale dispozitívny charakter. To znamená, že svoju kogentnosť musia normy nejako dosiahnuť. Môžeme povedať, že normy všeobecného medzinárodného práva majú potenciál stať sa kogentnými normami.¹²³ Tak sa dostávame ku ďalšiemu procesu, ktorý je potrebný pre to, aby sme mohli normy označiť za kogentné.

Tento proces spočíva, ako sme vyššie odvodili z čl. 53 Viedenského zmluvného dohovoru, v „*prijatí a uznaní normy medzinárodným spoločenstvom štátov ako celkom za*

¹¹⁹ TUNKIN, Grigory. Is General International Law Customary Law Only. *European Journal of International Law* [online], roč. 4, č. 4, 1993, s. 537-538 [cit. 9.12.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

¹²⁰ Viz napr. stanovisko Poľska v: United Nations. *Official Records of the United Nations Conference on the Law of Treaties, First Session, Vienna, 26 March 24 May 1968: Summary Records of the Plenary Meetings and of the Meetings of the Committee of the Whole, A/CONF.39/C.1/SR.53* [online]. Viedeň: United Nations Publication, 1968, 53. stretnutie, bod 34. Dostupné na: https://legal.un.org/diplomaticconferences/1968_lot/sess1.shtml

¹²¹ Viz napr. HANNIKAINEN. *Peremptory Norms* [...]. Op. cit., s. 92.; LINDERFALK, Ulf. The Effect of Jus Cogens Norms: Whoever Opened Pandora's Box, Did You Ever Think about the Consequences. *European Journal of International Law* [online], roč. 18, č. 5, 2007, s. 860 [cit. 10.12.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

¹²² Rozsudok MSD zo dňa 20.2.1969. *North Sea Continental Shelf*, bod 61. a nasl.

¹²³ International Law Commission. *Second report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 60.

normu, od ktorej nie je dovolené odchyliť sa.“ Kritérium pre to, aby sa norma stala kogentnou je samotné prijatie a uznanie. To je zložené z ďalších prvkov. Tie sú v tomto prípade dva: 1) medzinárodné spoločenstvo štátov ako celok, a 2) norma, od ktorej nie je dovolené odchyliť sa. Prvé označuje subjekt – kto prijíma a uznáva, druhé označuje predmet – čo sa uznáva a prijíma. Pre potreby identifikácie kogentnej normy je podstatný hlavne prvý zo spomínaných prvkov – zistenie, či je tento proces napĺňaný spoločenstvom štátov ako celkom. Druhý prvok je síce zakomponovaný do kritéria prijatia a uznania, no obsahovo spadá viac do kategórie následkov kogentnej normy než jej identifikácie, preto sa mu budeme podrobnejšie venovať v ďalšej kapitole tejto práce.¹²⁴

V prípade medzinárodného spoločenstva štátov sa čl. 53 VDZP vyjadruje o „celku“. Tento pojem bol do menovaného ustanovenia dosadený za účelom poukázať na to, že „*žiadny individuálny štát by nemal mať právo veta*“ pri uznávaní kogentných noriem.¹²⁵ V tom istom kontexte bolo objasnené, že uznanie „celkom“ neznamená každým individuálnym štátom, ale uznanie štátmi ako kolektívom.¹²⁶ Na fakt, že s kogentnosťou normy nemusia súhlasiť všetky štáty tiež opakovane odkazuje odborná literatúra¹²⁷, ktorá sa k tomu v niektorých prípadoch stavia ako ku problematickému bodu.

V dobe spísania zmluvy bol pojem „medzinárodného spoločenstva“ vnímaný ako medzinárodné spoločenstvo štátov. Oproti tomu v nedávnej dobe pristupujeme k pojmu medzinárodného spoločenstva aj z iného uhla: Je správne to označovať iba ako spoločenstvo štátov, alebo by sa mala zohľadniť aj pozícia iných medzinárodných subjektov?¹²⁸ Komisia pre medzinárodné právo sa touto otázkou zaoberala, no nakoniec došla k záveru, že v stave, v akom sa medzinárodné právo verejné nachádza teraz sú to stále práve štáty, ktoré rozhodujú o normách, od ktorých sa nemožno odchyliť.¹²⁹ V súlade s týmto názorom sú aj rozhodovania súdnych inštitúcií, či už MSD¹³⁰, Medzinárodného trestného súdu¹³¹, alebo národných súdov.¹³²

¹²⁴ Tamtiež, bod 63, 64.

¹²⁵ United Nations. *Official Records* [...], A/CONF.39/C.1/SR.80 [online]. Op. cit., 80. stretnutie, bod 7.

¹²⁶ Tamtiež, bod 12.

¹²⁷ DANILENKO, Gennady M. International Jus Cogens: Issues of Law-Making. *European Journal of International Law* [online], 1991, roč. 2, č. 1, s. 49-50 [cit. 10.12.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org; GUAN. Jus Cogens [...] Op. cit., s. 470 [cit. 10.12.2021]; DE WET. Jus Cogens and [...] Op. cit., s. 543, [cit. 10.12.2021].

¹²⁸ International Law Commission. *Second report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 69.

¹²⁹ Komentár ku čl. 53, bod (3) v: International Law Commission. *Yearbook of the International Law Commission 1982, Volume II, A/CN.4/SER.A/1982/Add.1(Part 2)* [online]. New York: United Nations Publication, 1983, s. 56. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/1980_1989.shtml

¹³⁰ *Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite* [...] Op. cit., bod 99.

To neznamená, že iné než štátne subjekty nemajú na vývoj kogentných noriem žiadny vplyv. Nemajú síce podiel na vytváraní týchto noriem, ale môžu byť relevantné pri zisťovaní dostatočnej praxe na medzinárodnej pôde.¹³³ Faktom ale zostáva, že pre to, aby bola norma prijatá, resp. uznaná, za kogentnú, sú rozhodujúce vôľa a prejav štátov.

Toto prijatie a uznanie musí spočívať v tom, že štáty si uvedomujú imperatívnosť noriem. To znamená, že prijímajú a uznávajú, že dané normy sú všeobecne aplikovateľné a nie je možné sa od nich odchyliť, čím sa vymedzujú oproti dispozitívnym všeobecným medzinárodným normám.¹³⁴

Vysvetlili sme si, kto vykonáva prijatie a uznanie – štáty, rovnako ako aj to, čo má byť prijaté a uznané – kogentnosť normy. Ostáva nám vysvetliť ešte to, ako sa toto prijatie a uznanie prejavuje navonok.

Už sme v tejto práci pár krát spomínali dvojfázovosť vzniku kogentných noriem. Toto je myslené v zmysle „dvojitej akceptácie“, ako to niektorí autori nazývajú¹³⁵, kedy najprv je norma prijatá ako „klasická“ norma medzinárodného práva a až potom je prijatá ako imperatívna norma. Pri prvom kroku ide o uznanie normy ako súčasť všeobecného medzinárodného práva – buď presvedčením o záväznosti (*opinio juris*) pri obyčajach alebo uznaním „civilizovanými národmi“ pri zásadách. Druhý krok – druhá akceptácia – spočíva v uznaní zvláštnych vlastností normy všeobecného medzinárodného práva, v prvom rade nemožnosti odchyliť sa¹³⁶ (niekedy nazývané *opinio juris cogentis*).¹³⁷

¹³¹ Rozhodnutie Medzinárodného trestného súdu zo dňa 1.10.2013. *The Prosecutor v. German Katanga, Decision on the application for the interim release of detained Witnesses DRC-D02-P-0236, DRC-D02-P-0228 and DRC-D02-P-0350*, ICC-01/04-01/07, bod 30.

¹³² *Buell v. Mitchell* [...] Op. cit., s. 372; Rozsudok Odvolacieho súdu pre Ontário zo dňa 30.6.2004. *Bouzari et al. v. Islamic Republic of Iran*, 71 O.R. (3d) 675, bod 90.

¹³³ Ods. (3) komentáru k 4. Záveru v: International Law Commission. *Report on the work of the sixty-eighth session, chapter V, A/71/10* [online]. New York, 2016, s. 76, sekcia C., bod 63. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/reports/2016/>

¹³⁴ ORAKHELASHVILI, Alexander. Audience and authority – the merit of the doctrine of *jus cogens*. In: DEN HEIJER, Maarten, VAN DER VILT, Harmen (eds.). *Netherlands Yearbook of International Law* [online]. Haag: T.M.C. Asser Press, 2015, s. 118-119 [cit. 11.12.2021]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1007/978-94-6265-114-2>

¹³⁵ DE WET. *Jus Cogens and* [...] Op. cit., s. 542, [cit. 11.12.2021]; VIDMAR, Jure. Norm conflicts and hierarchy in international law: towards a vertical international legal system? In: DE WET, Erika, VIDMAR, Jure (eds.). *Hierarchy in International Law: The Place of Human Rights* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 17. Dostupné na: <https://ssrn.com/abstract=2060300>

¹³⁶ Tamtiež, s. 26.

¹³⁷ BARTSCH, Kerstin, ELBERLING, Björn. *Jus Cogens vs. State Immunity, Round Two: The Decision of the European Court of Human Rights in the Kalogero-Poulou et al. v. Greece and Germany Decision*. *German Law Journal* [online], 2003, roč. 4, č. 5, s. 485 [cit. 12.12.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

Tladi vo svojej správe pre Komisiu pokladá dve otázky na problematiku spočívajúcu v tom, ako sa uznanie *opinio juris cogentis* prejavuje. Prvá – aké podklady dokazujú, že norma dosiahla kogentný charakter? Druhá – čo by malo byť obsahom týchto podkladov?¹³⁸

Pri týchto otázkach sa zameriavame na to, že keďže sa jedná o prijatie a uznanie medzinárodným spoločenstvom štátov, budú to práve podklady, ktoré poukazujú na vôľu a názory štátov. Prirodzene to najčastejšie budú pramene, ktoré štáty buď sami vydali alebo podporili. Iné zdroje, i keď môžu byť relevantné a netreba zanedbávať ich hodnotu, budú oproti týmto iba doplnkové (príkladom rozhodnutia medzinárodných súdnych inštitúcií).¹³⁹

MSD v prípade *Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite*, kedy rozhodol o tom, že zákaz mučenia je normou všeobecného medzinárodného práva a následne o tom, že to je tiež norma kogentná, ako základ pre toto rozhodnutie uvádza medzinárodné zmluvy, rezolúcie medzinárodných organizácií, aj odkazy na národné zákonodarstvo.¹⁴⁰ Toto ale nemôžeme považovať za taxatívne vymedzenie. Pre identifikáciu kogentných noriem je relevantný každý zdroj, ktorý vypovedá o tom, že štáty považujú normu za takú dôležitú, že nie je možné sa od nej odchýliť. Túto informáciu zistíme napríklad aj z vyjadrení vlády alebo rozhodnutí domácich súdov.¹⁴¹

¹³⁸ International Law Commission. *Second report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 78.

¹³⁹ Tamtiež, bod 79.

¹⁴⁰ *Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite* [...] Op. cit., bod 99.

¹⁴¹ Ods. (2) komentáru k 10. Záveru v: ILC. *Report on the work of the sixty-eighth session* [...] Op. cit.

3 Pôsobenie a následky kogentných noriem

Literatúra sa tejto téme venuje menej, než identifikácii kogentných noriem. Samotný fakt, že vieme, že norma je kogentná ale nestačí pre porozumenie jej následkov, a preto je nutné sa na ne zamerať zvlášť.¹⁴² Táto stránka problematiky kogentných noriem bola označená ako najnáročnejšia na uchopenie, ale zároveň aj najdôležitejšia pre pochopenie tohto inštitútu.¹⁴³ Možno s tým súhlasiť, keďže následky *ius cogens* sa v praxi neustále vyvíjajú a tým detailnejšie formujú inštitút týchto noriem. V tejto súvislosti je dôležité zohľadniť, ako kogentné normy ovplyvňujú iné inštitúty medzinárodného práva.

Vzhľadom na menej rozpracovanú tému v literatúre sa v tejto práci budeme venovať tým následkom, ktoré už boli identifikované a ku ktorým máme k dispozícii viac poznatkov. Medzi ne patria napr. následky týkajúce sa medzinárodných zmlúv, štátnej zodpovednosti a imunity.

3.1 Kogentné normy a zmluvné medzinárodné právo

3.1.1 Vplyv na platnosť medzinárodnej zmluvy

Prvým následkom, ktorý býva spomínaný v súvislosti s kogentnými normami, je neplatnosť zmlúv, ktoré sú s kogentnou normou v rozpore. Je to spojené s tým, že tento následok je priamo uvedený v čl. 53 a 64 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve. Kvôli tomu to niektorí autori označujú ako jediný následok imperatívnych noriem¹⁴⁴, iní naopak, kvôli zriedkavému praktickému uplatneniu, tento následok považujú za neaplikovateľný.¹⁴⁵ Tento hraničný názor nie je plne podporovaný praxou. Zaznamenali sme niekoľko prípadov, kedy štáty označili medzinárodné zmluvy, ktoré boli vnímané ako porušujúce kogentné normy, za neplatné z hľadiska medzinárodného práva.¹⁴⁶ Týkalo sa to napr. Mníchovskej

¹⁴² FOCARELLI, Carlo. Promotional Jus Cogens: A Critical Appraisal of Jus Cogens' Legal Effects. *Nordic Journal of International Law* [online], roč. 77, č. 4, 2008, s. 440 [cit. 15.12.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

¹⁴³ Stanovisko Holandska v: Valné zhromaždenie OSN. *Summary record of the 26th meeting* [online], A/C.6/72/SR.26, New York, 2017, bod 35. Dostupné na: <https://digitallibrary.un.org/record/1627513?ln=en>

¹⁴⁴ Príkladom KAWASAKI, Kyoji. A brief note on the legal effects of jus cogens in international law. *Hitotsubashi journal of law and politics* [online], roč. 34, 2006, s. 27-43 [cit. 26.1.2022]. Dostupné na: <https://www.semanticscholar.org/paper/A-brief-note-on-the-legal-effects-of-jus-cogens-in-Kawasaki/79736186ec2d13179ae4aa0065dfb88a88ee8c7d>; CASSESE. For an enhanced role [...] Op. cit., s. 158.

¹⁴⁵ Príkladom COSTELLOE. *Legal Consequences of Peremptory Norms* [...] Op. cit., s. 55 [cit. 22.12.2021].

¹⁴⁶ International Law Commission. *Third report on jus cogens by Dire Tladi, Special Rapporteur* [online]. Ženeva, A/CN.4/714, z 12.2.2018, bod 31. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/guide/1_14.shtml

dohody alebo Norimberskej charty.¹⁴⁷ Tu šlo o prípade v dobe, kedy ešte nedošlo k samotnému konštituovaniu konceptu *ius cogens*.

Následok neplatnosti bol diskutovaný aj v iných kauzách. V prípade *East Timor* sa Austrália vyjadrila, že ak by MSD normu označoval za kogentnú a zmluva by bola s touto normou v rozpore, tento rozpor by bol dôvodom neplatnosti zmluvy.¹⁴⁸ Samotné Valné zhromaždenie OSN sa vyjadrilo tak, že v prípade konfliktu so zásadou sebaurčenia národov nasleduje neplatnosť.¹⁴⁹ Rôzne sudy sa tiež vyjadrili na túto tému, buď z hľadiska toho, že ak ustanovenie „*nie je v rozpore s kogentnou normou [...] musí byť aplikované*“¹⁵⁰, alebo z druhej strany tak, že „*medzinárodná zmluva bude neplatná pretože protirečí normám ius cogens*“.¹⁵¹

Čl. 53 VDZP hovorí: „*Každá zmluva, ktorá je v čase svojho uzavretia v rozpore s imperatívnou normou všeobecného medzinárodného práva, je nulitná.*“ Týmto Dohovor naráža na nemožnosť odchyliť sa a uvádza neplatnosť zmluvy ako jeden z prejavov tohto absolútneho charakteru. Slová „v čase svojho uzavretia“ naznačujú, že zmluva je neplatná od počiatku, ak uzavretie zmluvy bolo v rozpore s existujúcou kogentnou normou.¹⁵² Pod „rozporom“ v tomto prípade vnímame nepovolené odchylenie.¹⁵³

Čl. 64 VDZP hovorí: „*Ak vznikne nová imperatívna norma všeobecného medzinárodného práva, každá zmluva, ktorá je v rozpore s touto normou, sa stane neplatnou a zanikne.*“ Oproti čl. 53 rieši situáciu, kedy zmluva už existovala a následne vznikla nová kogentná norma, ktorej už existujúca zmluva odporuje. V tomto prípade sa nejedná o neplatnosť od počiatku, ale neplatnosť nasleduje až potom, čo vzniká nová kogentná norma.¹⁵⁴

Ďalším rozdielom je, že čl. 53 hovorí o zmluve ako o celku. Nespomína „ustanovenia zmluvy“, alebo „časti zmluvy“. Vyplýva z toho, že časti, ktoré sú neplatné kvôli rozporu s kogentnou normou nie sú oddeliteľné od zvyšku zmluvy a tým pádom je neplatná celá

¹⁴⁷ Tamtiež, poznámka pod čiarou č. 79 na s. 12.

¹⁴⁸ Stanovisko Austrálie zo dňa 1.6.1992. *East Timor (Portugal v. Australia)*, *Counter-Memorial of Australia*, bod. 223.

¹⁴⁹ Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN zo dňa 12.12.1979, *Question of Palestine*, A/RES/34/65 (A-D), časť B, bod 2. Dostupné na:

<https://unispal.un.org/unispal.nsf/0/1CFBE54A74E1AB8B852560DA006DE34D>

¹⁵⁰ Rozsudok Špeciálneho súdu pre Sierra Leone zo dňa 31.5.2004. *Prosecutor v. Charles Taylor Decision on Immunity from Jurisdiction*, bod 53. Vlastný preklad.

¹⁵¹ Rozsudok Medzinárodného súdu pre ľudské práva zo dňa 10.9.1993. *Aloeboetoe and others v. Suriname (Reparation and Costs)*, bod 57. Vlastný preklad.

¹⁵² International Law Commission. *Third report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 34.

¹⁵³ Tamtiež, bod 35.

¹⁵⁴ Tamtiež, bod 36.

medzinárodná zmluva.¹⁵⁵ Toto je výnimka oproti základnému princípu, kedy je možné neplatné ustanovenie oddeliť od platného zvyšku, čo VDZP presadzuje v čl. 44. V tom istom článku, v bode 5., Dohovor uvádza, že tento princíp sa netýka mimo iných ani čl. 53. Pred prijatím tohto ustanovenia Komisia pre medzinárodné právo uvažovala o tom, že by bolo možné rozporné ustanovenia oddeliť od celku, ale nakoniec sa rozhodla, že kogentné normy sú takým dôležitým inštitútom, že ak sa v zmluve nachádza rozporné ustanovenie, je nutné uvaliť neplatnosť na celú zmluvu.¹⁵⁶

Podobne ako v čl. 53, ani čl. 64 neobsahuje slovné spojenie „ustanovenie zmluvy“ alebo pojmy s podobným významom. Avšak na rozdiel od čl. 53, Dohovor nestanovuje čl. 64 ako výnimku zo základnej zásady v bode 5. čl. 44. Z toho vyplýva, že v prípadoch, na ktoré sa čl. 64 vzťahuje je oddelenie od zvyšku zmluvy možné, tak ako je to poznamenané v komentári ku čl. 64 (v návrhu VDZP ako čl. 61) Komisie. Táto argumentácia je založená na tom, že oproti čl. 53, kde je zmluva neplatná od počiatku, v prípade čl. 64 je situácia iná a preto si zaslúži iný prístup.¹⁵⁷

Dôležitou informáciou je aj to, že následok v čl. 53 sa nevzťahuje na akty, ktoré boli vykonané na základe zmluvy, ktorá je podľa tohto článku neplatná. Tieto akty mohli byť vykonané v dobrej viere. Tu vstupuje čl. 71 VDZP, ktorý vraví, že v prípade neplatnosti zmluvy podľa čl. 53 majú strany povinnosť „*vyličiť [...] následky každého úkumu, ku ktorému došlo na základe ustanovenia, ktoré je v rozpore s imperatívnou normou [...]*“. Tento článok ale hovorí iba o konkrétnom ustanovení. Preto, aj keď je neplatná celá zmluva, akty, ktoré sú na jej základe vykonané sú neplatné a majú byť do čo najväčšej možnej miery odstránené iba v prípade, že pre ich výkon bolo základom ustanovenie rozporné s kogentnou normou.¹⁵⁸

Situáciu s aktmi znova treba riešiť inak, ak sa pohybujeme v kontexte čl. 64 VDZP. Zmluva, na základe ktorej boli vykonané akty, bola platná až kým nedošlo ku vynoreniu novej kogentnej normy. Preto mali tieto akty platný základ a mali by zostať v platnosti aj naďalej.¹⁵⁹ Vyjadruje sa k tomu čl. 71, 2. b) Dohovoru, ktorý vraví, že v prípade zániku zmluvy podľa čl. 64, tento zánik „*sa nedotýka žiadneho práva, záväzku alebo právneho postavenia strán vzniknutých pri vykonávaní zmluvy pred jej zánikom.*“ Toto ustanovenie však dodáva, že nedotknuté zostanú iba v prípade, že ich zachovanie nie je v rozpore s novo vzniknutou kogentnou normou.

¹⁵⁵ Tamtiež, bod 37.

¹⁵⁶ International Law Commission. *Yearbook [...] 1966, Volume II*, Op. cit., s. 239.

¹⁵⁷ Tamtiež, s. 261.

¹⁵⁸ International Law Commission. *Third report on jus cogens [...]* Op. cit., bod 41.

¹⁵⁹ Tamtiež, bod. 42.

3.1.2 Vplyv na výklad medzinárodnej zmluvy

Zásadne existuje v medzinárodnom práve zmluvná sloboda – subjekty si môžu upraviť určitú problematiku alebo situáciu podľa svojich preferencií. S tým súvisí tiež jeden zo základných princípov medzinárodného práva – pacta sunt servanda, ktorý je kodifikovaný v čl. 26 VDZP. Kogentné normy v tomto prípade slúžia ako brzdiaca páka. V prípade, že si subjekty upravia niečo v rozpore s kogentnou normou, tento rozpor spôsobuje neplatnosť zmluvy.¹⁶⁰ Týmto obmedzujú zmluvnú slobodu, ale zároveň – pri zmluvách už uzavretých – narúšajú princíp pacta sunt servanda. Ale na to, aby sme zistili, či je zmluva, prípadne jej ustanovenie, v rozpore s ius cogens, je treba najprv pristúpiť k interpretácii zmluvy.¹⁶¹

Základné pravidlá výkladu sú kodifikované v čl. 31 a 32 VDZP. Východiská tvoria dobrá viera, obvyklý význam, celková súvislosť a prihliadnutie na predmet a účel zmluvy. K tomu Dohovor pridáva ďalšie prvky, ku ktorým sa musí prihliadať: neskoršie dohody medzi stranami, neskoršia prax pri vykonávaní zmluvy a, pre naše potreby najvýznamnejšie, všetky pravidlá medzinárodného práva použiteľné v zmluvných vzťahoch.

Na základe vyššie uvedeného dochádzame k dvom záverom. Za prvé, ak je to možné, je treba interpretovať zmluvu tak, aby bol dodržaný princíp pacta sunt servanda a nedošlo k neplatnosti zmluvy. Za druhé, pri výklade treba prihliadať ku kogentným normám. Za použitia interpretačných pravidiel je teda cieľom, ak to je možné, nájsť výklad, ktorý je v súlade s kogentnou normou.¹⁶²

3.1.3 Vplyv na výhrady k zmluvám

Ku vzťahu medzi kogentnými normami a výhradám ku zmluvám sa oficiálne vyjadrila Komisia pre medzinárodné právo už v roku 2011 v Príručke výhrad k medzinárodným zmluvám v praxi.¹⁶³ Budeme teda vychádzať z toho, čo bolo povedané k tejto téme v bode 4.4.3 citovaného dokumentu:

¹⁶⁰ KUNZ, Josef L. The Meaning and the Range of the Norm Pacta Sunt Servanda. *American Journal of International Law* [online], roč. 39, č. 2, 1945, p. 180-197 [cit. 15.1.2022]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

¹⁶¹ International Law Commission. *Third report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 56.

¹⁶² Tamtiež, bod 58 a 68.

¹⁶³ International Law Commission. Guide to Practice on Reservations to Treaties. In: International Law Commission. *Report on the work of sixty-third session, Supplement No. 10, Addendum* [online], A/66/10/Add.1. New York, 2011. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/reports/2011/>

„1. Výhrada k ustanoveniu zmluvy, ktoré odráža kogentnú normu všeobecného medzinárodného práva (*ius cogens*) nemá vplyv na záväznú povahu tejto normy, ktorá sa bude aj naďalej aplikovať medzi štátom alebo organizáciou, ktorá urobí výhradu, a inými štátmi alebo medzinárodnými organizáciami.

2. Výhrada nesmie vylúčiť alebo upraviť právny účinok zmluvy spôsobom, ktorý je v rozpore s kogentnou normou všeobecného medzinárodného práva.“¹⁶⁴

Z prvého odseku vyplýva, že aj ak nejaká strana uplatní výhrady k zmluvnému ustanoveniu, ktoré reflektuje kogentnú normu, nebude to mať účinok na záväznosť normy. Kogentná norma sa teda na túto stranu bude aj napriek jej výhradám vzťahovať. Toto vyplýva z toho, že ustanovenie, ku ktorému sa uplatňujú výhrady a imperatívna norma existujú osobitne.¹⁶⁵ Je jedno, či je zdrojom kogentnej normy iná medzinárodná zmluva, medzinárodná obyčaj či všeobecný princíp práva.¹⁶⁶

Je treba vyzdvihnúť fakt, že v sprievodcovi Komisia priamo nezakazuje, aby strana urobila výhrady k ustanoveniu odrážajúcemu kogentnú normu. To, či je výhrada prípustná sa má posúdiť podľa čl. 19 c) VDZP, teda podľa toho, či je výhrada v súlade s predmetom a účelom zmluvy. Tladi však k tomu dodáva, že len ťažko si predstaviť výhradu proti ustanoveniu vyjadrujúcemu kogentnú normu, ktorá by splňala požiadavky čl. 19. Navyše, aj ak by výhrada bola prípustná, štát je stále viazaný kogentnou normou vo forme normy všeobecného medzinárodného práva.¹⁶⁷

Druhý paragraf bodu 4.4.3 sprievodcu je oproti tomu prvému jednoznačnejší: je tu jasný zákaz urobena výhrady, ktorá mení alebo vylučuje účinky ustanovenia zmluvy v rozpore s kogentnou normou. Ak je takáto výhrada učená, stáva sa neplatnou.¹⁶⁸

Môžeme uzavrieť, že výhrady proti ustanoveniam zmluvy, ktoré odrážajú kogentnú normu, sú neúčinné a výhrady, ktoré navrhujú postup v rozpore s kogentnou normou, sú neplatné.

3.2 Kogentné normy a zodpovednosť štátov

V tejto oblasti sa právna veda tiež už do určitej miery následkom kogentných noriem venovala. Ku ucelenejšej predstave o tom, v čom tieto následky spočívajú prispelo prijatie

¹⁶⁴ Tamtiež, bod 4.4.3, s. 25. Vlastný preklad.

¹⁶⁵ *Military and Paramilitary Activities* [...] Op. cit., bod 175., s. 93-94.

¹⁶⁶ Guide to Practice on Reservations to Treaties. Op. cit., bod 3.1.5.3 na s. 18.

¹⁶⁷ International Law Commission. *Third report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 71, 72.

¹⁶⁸ Tamtiež, bod 75.

rezolúcie Valného zhromaždenia OSN, ktorého súčasťou boli články týkajúce sa zodpovednosti štátov za medzinárodne protiprávne správanie (ďalej „články o štátnej zodpovednosti“, prípadne „články“).¹⁶⁹

Tieto články uvádzajú dva všeobecné následky. Prvý je uvedený v čl. 26, ktorý hovorí, že okolnosti vylučujúce protiprávnosť (menované v V. kapitole prvej časti dokumentu) sa neuplatnia pri akomkoľvek akte štátu, ktoré je v rozpore s kogentnými normami. Druhý následok, ako bol opísaný v komentári Komisie pre medzinárodné právo ku článkom o štátnej zodpovednosti, spočíva v tom, že vážne porušenia záväzkov vyplývajúcich z kogentných noriem pôsobí na celé medzinárodné spoločenstvo a vytvára právne následky aj pre tretie štáty.¹⁷⁰ Tento druhý následok má dve konkrétne podoby, ktoré sú vyjadrené v čl. 41 článkov o štátnej zodpovednosti. Za prvé majú štáty povinnosť spolupracovať, aby ukončili porušenie kogentnej normy. Za druhé, žiadny štát nesmie uznať situáciu vzniknutú závažným porušením normy *ius cogens* za zákonnú, ani napomáhať k jej udržaniu.

3.2.1 Neuplatnenie okolností vylučujúcich protiprávnosť

Pod okolnosťou vylučujúcou protiprávnosť myslíme v medzinárodnom práve takú okolnosť, ktorá vylučuje vznik medzinárodnej zodpovednosti štátu, lebo zbavuje chovanie štátu protiprávnosti.¹⁷¹ V prvej časti, V. kapitole článkov o štátnej zodpovednosti je týchto okolností menovaných šesť. Sú nimi: súhlas štátu, sebaobrana, protiopatrenia, vyššia moc, núdza („distress“) a nevyhnutnosť („necessity“). Čl. 26 ale dodáva, že tieto okolnosti vylučujúce protiprávnosť sa neuplatnia, ak štát poruší svojim správaním kogentnú normu.

Na tomto mieste je vhodné upozorniť na to, že rozlišujeme prípady, kedy v dobe jednania štátu kogentná norma už existovala a prípady, kedy kogentná norma vznikla až potom, čo akt štátu nastal. Je to stavané na rovnakom princípe, ako otázka neplatnosti zmluvy podľa čl. 53 a čl. 64 VDZP rozobraná vyššie. Tieto články sa však nedajú aplikovať pri otázke štátnej zodpovednosti.¹⁷²

¹⁶⁹ Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN zo dňa 12.12.2001. *Responsibility of States for internationally wrongful acts*, A/RES/56/83, Annex. Dostupné na: databáza <https://documents.un.org/prod/ods.nsf/home.xsp>

¹⁷⁰ Ods. 7) komentára ku kapitole III v druhej časti článkov o štátnej zodpovednosti v: International Law Commission. *Yearbook of the International Law Commission 2001, Volume II (Part II)*, A/CN.4/SER.A/2001/Add.1 (Part 2) [online]. New York a Ženeva, 2007, s. 111-112. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/2000_2009.shtml

¹⁷¹ ŠTURMA, Pavel. Okolnosti vylučujúci protiprávnosť v medzinárodnom práve. In: HENDRYCH a kol. *Právnický slovník* [online databáza]. Op. cit. [cit. 17.1.2022].

¹⁷² International Law Commission. *Third report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 83.

Z Viedenského dohovoru o zmluvnom práve je pre inštitút štátnej zodpovednosti relevantné ustanovenie, ktoré sa týka následkov neplatnosti zmluvy – čl. 71. V prípade, že štát svojim jednaním porušil už existujúcu kogentnú normu, má povinnosť odstrániť následky tohto jednania do najväčšej možnej miery. V prípade až neskôr vzniknutých kogentných noriem takáto povinnosť neexistuje. Štátu teda nevzniká medzinárodná zodpovednosť za jednanie, ktoré je v rozpore s normou, ktorá ešte nevznikla.¹⁷³

3.2.2 Jednotlivé následky závažných porušení kogentných noriem

Okrem všeobecných následkov protiprávneho správania článku uvádzajú aj následky, ktoré nastávajú porušením kogentnej normy.¹⁷⁴ Čl. 41 uvádza tieto následky dva. Prvým zo spomínaných následkov je, že „štáty majú povinnosť spolupracovať, aby zákonnými prostriedkami ukončili hocaké závažné porušenie [imperatívnych noriem].¹⁷⁵“ Druhý následok spočíva v tom, že „žiadny štát nesmie uznať za legitímnu situáciu, ktorá vznikla porušením [imperatívnych noriem], ani poskytnúť pomoc alebo podporu k udržaniu takej situácie.¹⁷⁶“ Čl. 41 tým dáva pokyn aj tretím štátom, ktoré sa na porušenie nezúčastňujú, akým spôsobom majú na danú situáciu reagovať.¹⁷⁷

V čl. 40 je zdôraznené, že tieto následky nastávajú iba pri *závažnom* porušení kogentnej normy. Toto ustanovenie definuje závažné porušenie ako také, ktoré „zahŕňa hrubé alebo systematické zlyhanie štátu plniť si svoje záväzky.¹⁷⁸“ Podľa komentára pod slovom „hrubé“ vnímame „intenzívne“, ktoré sa môže vzťahovať buď na samotné porušenie, alebo na následky tohto porušenia. „Systematické“ potom znamená porušenie vykonané organizovaným alebo premysleným spôsobom. Komentár na tomto mieste dodáva, že jedno nevyklučuje druhé a často nastanú situácie, kedy je porušenie aj hrubé, aj systematické. Závažnosť sa posudzuje podľa viacerých faktorov, medzi nimi napr. úmysel porušiť normu a počet jednotlivých porušení.¹⁷⁹

¹⁷³ Tamtiež, bod 84.

¹⁷⁴ Pôvodne bolo porušovanie kogentných noriem Komisiou označované ako medzinárodný zločin, toto ale nebolo neskôr štátmi prijaté.

¹⁷⁵ Čl. 41, ods. 1. článkov o štátnej zodpovednosti. Vlastný preklad.

¹⁷⁶ Čl. 41, ods. 2. článkov o štátnej zodpovednosti. Vlastný preklad.

¹⁷⁷ TOMUSCHAT, Christian. Reconceptualizing the debate on jus cogens and obligations erga omnes — concluding observations. In: TOMUSCHAT, Christian, THOUVENIN, Jean-Marc (eds.). *The Fundamental Rules of the International Legal Order*. Leiden: Brill | Nijhoff, 2006, s. 429.

¹⁷⁸ Čl. 40, ods. 2. článkov o štátnej zodpovednosti. Vlastný preklad.

¹⁷⁹ Ods. 8) komentára ku čl. 40 článkov o štátnej zodpovednosti v: *Yearbook [...] 2001, Vol. II (Part II), chapter IV*. Op. cit., s. 113.

Povinnosť spolupracovať

Táto povinnosť je definovaná ako spoločná koordinovaná snaha všetkých štátov čeliť následkom porušenia kogentných noriem.¹⁸⁰ Povinnosť štátov spolupracovať, aby odstránili následky porušenia kogentnej normy vyplýva zo všeobecnej zásady spolupráce medzi štátmi.¹⁸¹

Z povahy inštitútu spolupráce a definície vyššie uvedenej vyplýva, že ide o účasť viac, než len jedného štátu. Prirodzene sa teda obraciame k tomu, že takýto koordinovaný postup bude prebiehať pod vedením medzinárodného spoločného bezpečnostného orgánu, ako napr. Bezpečnostná rada, Valné zhromaždenie alebo Africká únia.¹⁸² Reakcia prostredníctvom takýchto orgánov ale nie je jediné riešenie. Relevantnými orgánmi môžu byť aj orgány zamerané priamo na konkrétnu kogentnú normu, ako napr. regionálne ľudsko-právne telesá a mechanizmy¹⁸³, prípadne môže ísť o neinštitucionalizovanú formu spolupráce.¹⁸⁴

Čl. 41, ods. 1 spomína ešte jeden z dôležitých prvkov tohto inštitútu. Štáty majú pri plnení svojej povinnosti ukončiť porušovanie kogentnej normy využívať zákonné prostriedky. Presnejšie povedané, v kontexte medzinárodného práva majú štáty používať prostriedky a postupy v súlade s pravidlami medzinárodného práva.

Povinnosť neuzať a neposkytnúť pomoc

O tomto následku sa hovorí v jednom odseku, konkrétne v čl. 41, ods. 2, ale prakticky hovoríme o dvoch rôznych povinnostiach. Prvou z nich je povinnosť neuzať závažné porušenie za zákonné a druhou je povinnosť neposkytnúť pomoc alebo podporu, ktorá by slúžila k udržaniu porušenia kogentnej normy.

V prípade, ktorý sa venoval aplikácii práva na sebaurčenie národa, MSD v poradnom stanovisku uviedol, že samotné prehlásenie, že situácia nie je zákonná automaticky nevedie

¹⁸⁰ Ods. 3) komentára ku čl. 41 článkov o štátnej zodpovednosti v: Tamtiež, s. 114.

¹⁸¹ Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN zo dňa 24.10.1970. *Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation among States in Accordance with the Charter of the United Nations*, A/RES/2625(XXV), Annex, ods. 1. Dostupné na: <https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/25>

¹⁸² International Law Commission. *Third report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 90.

¹⁸³ Tamtiež, bod 91.

¹⁸⁴ Ods. 2) komentára ku čl. 41 článkov o štátnej zodpovednosti v: *Yearbook [...] 2001, Vol. II (Part II) chapter IV*. Op. cit., s. 114.

ku jej ukončeniu.¹⁸⁵ V tom istom stanovisku súd určil, že povinnosti, o ktorých sa hovorí v čl. 41, ods. 2 sa netýkajú len členských štátov OSN, ale všetkých štátov medzinárodného spoločenstva, ako povinnosti s účinkom *erga omnes*.¹⁸⁶ Podobne sa k tomu vyjadril súd v ďalšom prípade, kde stanovil, že kogentné normy s účinkami *erga omnes* (v tomto prípade konkrétne právo na sebaurčenie národa) vytvárajú povinnosti pre všetky štáty¹⁸⁷, takže všetky štáty majú povinnosť neuznať situáciu porušujúcu kogentnú normu za legitímnu a povinnosť nepomáhať k jej udržaniu.¹⁸⁸

K rovnakým záverom dochádzame aj na základe rezolúcií Valného zhromaždenia a Bezpečnostnej rady OSN, kde tieto orgány oslovovali všetky štáty, aby neuznávali nezákonnú situáciu vytvorenú porušením imperatívnej normy a aby ju nepodporovali, bez ohľadu na členstvo týchto štátov v organizácii.¹⁸⁹

Ods. 2 čl. 41 sa vzťahuje na všetky štáty, teda je v tomto zmysle absolútny. To znamená, že sa toto ustanovenie týka poškodeného štátu, štátu porušujúceho kogentnú normu aj tretích štátov.¹⁹⁰

3.2.3 Kogentné normy a záväzky *erga omnes*

V predchádzajúcej časti sme spomenuli povinnosti, resp. záväzky *erga omnes*, teda voči všetkým. Vzťah medzi kogentnými normami a záväzkami *erga omnes* bol riešený vo viacerých medzinárodných kauzách, no najväčší prelom nastal pravdepodobne v prípade *Barcelona traction*. Práve v tomto rozhodnutí MSD rozlíšil záväzky jedného štátu voči druhému od záväzkov štátu voči medzinárodnému spoločenstvu ako celku.¹⁹¹ MSD

¹⁸⁵ *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, Advisory opinion, I.C.J. Reports, 1971, bod 111, s. 52. Dostupné na: <https://www.icj-cij.org/en/case/53>

¹⁸⁶ Tamtiež, bod 126, s. 56.

¹⁸⁷ *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports, 2004, bod 155, s. 199. Dostupné na: <https://www.icj-cij.org/en/case/131>

¹⁸⁸ Tamtiež, bod 159, s. 200.

¹⁸⁹ Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 276 (1970) z 30.1. 1970, bod 5. Dostupné na: <http://unscr.com/en/resolutions/276>; Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN zo dňa 27.10.1966, A/RES/2145(XXI) bod 9. Dostupné na: <https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/21>; Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN zo dňa 28.11.1975, A/RES/3411(XXX)D on Bantustans, bod 2. Dostupné na: <https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/30>

¹⁹⁰ Ods. 9) komentára ku čl. 41 článkov o štátnej zodpovednosti v: *Yearbook [...] 2001, Vol. II (Part II) chapter IV*. Op. cit., s. 115.

¹⁹¹ Rozsudok MSD zo dňa 5.2.1970. *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited*, bod 33.

v rozsudku priamo nezmieňuje kogentné normy, ale z opisu noriem, ktoré majú účinok *erga omnes* jasne vyplýva, že sa to týka noriem *ius cogens*.¹⁹²

Je zrejmé, že existuje vzťah medzi kogentnými normami a záväzkami *erga omnes*. Otázkou je, aký vzťah to presne je. Akademici sa všeobecne zhodli na tom, že všetky kogentné normy majú účinky *erga omnes*, no nie všetky záväzky *erga omnes* predstavujú kogentné normy.¹⁹³ Vieme, že sa nejedná o tú istú vec, nejde o zameniteľné pojmy. Pellet, ktorý je toho názoru, že sa jedná o dva samostatné inštitúty, zhrnul podstatu tohto vzťahu takto: „*kogentný charakter normy sa zameriava na povahu obsahu tejto normy; pojem erga omnes púta pozornosť skôr k adresátom*“.¹⁹⁴

3.3 Iné následky kogentných noriem

Doteraz sme pri následkoch kogentných noriem vychádzali z ustanovení Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, článkov o štátnej zodpovednosti a práce Komisie pre medzinárodné právo. Existujú však aj iné potenciálne následky, ktorými sa Komisia do hĺbky nezaoberala. Medzi oblasti, kde sa prejavuje vplyv kogentných noriem patria napr.: individuálna trestná zodpovednosť v medzinárodnom trestnom práve, imunita, právomoc medzinárodných súdov, obyčajové medzinárodné právo a rezolúcie Bezpečnostnej rady podľa čl. 103 Charty OSN.¹⁹⁵ V tejto práci sa budeme venovať prvým dvom. Tento výber vyplýva z toho, že neboli uvedené v návrhu záverov o *ius cogens* z roku 2019¹⁹⁶, ale stále zostávajú následkami kogentných noriem a považujeme za vhodné venovať sa im bližšie.¹⁹⁷

¹⁹² Tamtiež, bod 34 („*Such obligations derive, for example, in contemporary international law, from the outlawing of acts of aggression, and of genocide, as also from the principles and rules concerning the basic rights of the human person, including protection from slavery and racial discrimination.*“)

¹⁹³ MARTIN, Francisco Forrest. Delineating a Hierarchical Outline of International Law Sources and Norms. *Saskatchewan Law Review* [online], roč. 65, č. 2, 2002, s. 353 [cit. 19.1.2022]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

¹⁹⁴ PELLET, Alain. Conclusions. In: TOMUSCHAT, THOUVENIN (eds.). *The Fundamental Rules* [...] Op. cit., s. 418. Vlastný preklad.

¹⁹⁵ International Law Commission. *Third report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 112.

¹⁹⁶ International Law Commission. *Peremptory norms of general international law (jus cogens)* [online], A/CN.4/L.936. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/guide/1_14.shtml#ilcrep

¹⁹⁷ Vzťahu medzi kogentnými normami a obyčajovým právom, jednostrannými aktmi štátov a rezolúcií medzinárodných organizácií sa venujú návrhy záverov 14-16 v: Tamtiež.

3.3.1 Vplyv kogentných noriem na individuálnu trestnú zodpovednosť v medzinárodnom trestnom práve

Kogentné normy medzinárodného práva zakladajú povinnosti v prvom rade štátom ako subjektom medzinárodného práva. Preto je nutné najprv zodpovedať otázku, či majú kogentné normy následky aj pre jednotlivca, v tomto prípade či môžu zakladať individuálnu trestnú zodpovednosť. Jednotlivca ale nevnímame ako súkromnú osobu. Právna veda vytvorila spôsob, kedy jednotlivec v pozícii „individuálneho štátneho orgánu“ (*de lege* aj *de facto*), ktorého jednanie je pričítateľné štátu, podlieha záväzkom plynúcim z kogentných noriem. Ak v takej pozícii jednotlivec poruší kogentnú normu, dáva to príslušným inštitúciám oprávnenie trestne stíhať.¹⁹⁸

Problematika, ktorá nám najčastejšie vyplýva z diskusie na tému „Aký vplyv majú kogentné normy na individuálnu trestnú zodpovednosť?“ znie tak, že sa pýtame či majú mať národné sudy právomoc (či dokonca povinnosť ich mať) rozhodovať o trestných činoch vyplývajúcich z porušenia kogentných noriem.¹⁹⁹ Niektoré medzinárodné inštrumenty túto povinnosť ukladajú²⁰⁰ a okrem toho štátna prax pomerne často na základe svojich národných predpisov určuje svoju právomoc v prípade trestných činov ako je genocída, zločiny proti ľudskosti alebo vojnové zločiny.²⁰¹

Je ale treba podotknúť, že nie vo všetkých štátoch je táto úprava na rovnakej úrovni. V niektorých krajinách sú trestné činy vychádzajúce z porušenia kogentných noriem pod univerzálnou pôsobnosťou, inde je nutné preukázať nejaký vzťah k štátu, ktorý má pôsobnosť.²⁰² Preto Komisia učinila krok k tomu, aby prístup štátov zosúladila a v Návrhu článkov o zločinoch proti ľudskosti uviedla povinnosť štátov založiť svoju jurisdikciu v troch prípadoch: 1) zločin nastal na ich území, 2) zločin bol spáchaný ich občanom, 3) obeťou zločinu bol ich občan.²⁰³

Môžeme teda povedať, že národné sudy musia vykonávať právomoc a pôsobnosť v prípadoch, kde nastal trestný čin porušením kogentnej normy v súvislosti s jednou z práve

¹⁹⁸ ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003, s. 86-87.

¹⁹⁹ International Law Commission. *Third report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 113.

²⁰⁰ Príkladom čl. 5 Dohovoru o zabránení a trestaní zločinu genocídiá v znení Vyhlášky ministra zahraničných vecí zo dňa 19.07.1955, č. 32/1955 Zb.; čl. 49 Ženevského dohovoru o zlepšení osudu ranených a nemocných príslušníkov ozbrojených síl v poli zo dňa 12. augusta 1949 v znení Vyhlášky ministra zahraničných vecí zo dňa 31.12.1954, č. 65/1954 Zb.

²⁰¹ International Law Commission. *Third report on jus cogens* [...] Op. cit., poznámka pod čiarou č. 280.

²⁰² Tamtiež, bod 118.

²⁰³ International Law Commission. *Draft articles on Prevention and Punishment of Crimes Against Humanity* [online], A/CN.4/L.935, čl. 7. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/sessions/71/docs.shtml>

menovaných podmienok. Vykonávať ich môže, pokiaľ je daná jurisdikcia národnému súdu a nie je to v rozpore s medzinárodným právom.

3.3.2 Vplyv kogentných noriem na imunitu

Takisto ako v predchádzajúcej časti, aj otázka vzťahu medzi kogentnými normami a imunitou vychádza zo širšej témy – následky kogentných noriem vo sfére individuálnej trestnej zodpovednosti.²⁰⁴ Pre kontext je potrebné dodať, že táto časť sa bude venovať imunitu jednotlivcov z cudzej jurisdikcie, ktorá je praxou a akademikmi hlbšie spracovaná, a nie imunitu štátov, ku ktorej sa zatiaľ vyjadril iba MSD v jednom zo svojich rozhodnutí.²⁰⁵ Pri tejto otázke treba na začiatku poukázať na rozlíšenie medzi imunitou a zastávaním úradnej funkcie, ktoré učinila Komisia. Táto štátom dáva na vedomie, že samotná úradná funkcia nemá na stíhanie trestných činov proti ľudskosti vplyv, a nesmie byť dôvodom pre vylúčenie trestnej zodpovednosti.²⁰⁶

Ďalšie rozlíšenie sa týka samotnej imunity, ktorú rozdeľujeme na imunitu *ratione personae* a *ratione materiae*.²⁰⁷ Čo sa týka imunity *ratione personae*, teda imunity vzťahujúcej sa na hlavy štátov, predsedov vlády a ministrov zahraničných vecí²⁰⁸, v praxi panuje všeobecná zhoda na tom, že v dobe trvania funkcie tu nie sú výnimky, kedy by sa táto imunita netýkala trestných činov vychádzajúcich z porušenia kogentnej normy.²⁰⁹

To isté sa nedá povedať o imunitu *ratione materiae*. Významne prispel k tejto téme rozsudok MSD vo veci *Jurisdictional Immunities of the State*, ktorý sa týkal zodpovednosti a imunity štátov, kde súd stanovil, že medzi kogentnými normami a normami upravujúcimi imunitu nemôže byť „priamy konflikt“, pretože kogentné normy sú svojou povahou hmotnoprávne a normy o imunitu sú procesnoprávne a aplikujú sa v inej sfére – v občianskom práve, ktoré bolo predmetom tohto sporu.²¹⁰ Napriek tomu, že sa tento rozsudok nevenuje imunitu cudzích štátnych predstaviteľov, ale imunitu štátov, toto tvrdenie o vzťahu imunit

²⁰⁴ International Law Commission. *Third report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 113.

²⁰⁵ Rozsudok MSD zo dňa 3.2.2012. *Jurisdictional Immunities of the State (Germany v. Italy: Greece intervening)*.

²⁰⁶ International Law Commission. [...] *on Prevention and Punishment of Crimes Against Humanity*. Op. cit., čl. 6, ods. 5.

²⁰⁷ International Law Commission. *Draft articles on immunity of State officials from foreign criminal jurisdiction* [online], A/CN.4/L.814, A/CN.4/L.850, A/CN.4/L.865, čl. 3-6. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/guide/4_2.shtml

²⁰⁸ Tamtiež, A/CN.4/L.814, čl. 3.

²⁰⁹ International Law Commission. *Third report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 123.

²¹⁰ *Jurisdictional Immunities of the State*, op. cit., bod 95.

a kogentných noriem býva častým zdrojom pre závery o imunitách *ratione materiae*, i keď hlavne v oblasti občianskeho práva.²¹¹ V oblasti trestného práva je v súvislosti so stratou imunity a kogentnými normami asi najznámejší prípad *Pinochet*. V tomto prípade z Veľkej Británie Lordi zdôraznili, že imunita *ratione materiae* sa nebude aplikovať v prípade spáchania trestného činu porušením imperatívnej normy.²¹² V nasledujúcich rokoch prebiehali kauzy, kde bola tiež výsledkom neaplikovateľnosť imunity²¹³, no riešili sa aj mnohé prípady, kde imunita bola udržaná. V týchto prípadoch išlo hlavne o imunitu *ratione personae*, či už voči hlavám štátov alebo ministrov.²¹⁴

Na základe predloženej správy²¹⁵ na túto tému Komisia zaradila do Návrhu článkov o štátnej imunite aj čl. 7, ktorý stanovuje, že imunita *ratione materiae* sa nebude vzťahovať na šesť trestných činov, ktoré sú v tomto článku menované, a ktoré spadajú do kategórie kogentných noriem.²¹⁶

²¹¹ International Law Commission. *Third report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 124.

²¹² Rozsudok Snemovne Lordov zo dňa 24.3.1999. *United Kingdom, R v. Bartle and the Commissioner of Police for the Police and Others, Ex Parte Pinochet*, stanoviská Lordov: Brown-Wilkinson, Hope, Millet, Phillips.

²¹³ Napr.: Rozsudok Najvyššieho súdu v Israeli, *Attorney-General of the Government of Israel v. Eichmann*; Rozsudok Ústavného súdu Španielska zo dňa 26.9.2005. *Guatemala Genocide, Menchú Tumm and Others v. Two Guatemalan Government Officials and Six Members of the Guatemalan Military*.

²¹⁴ Napr.: Rozsudok francúzskeho Kasačného súdu zo dňa 13.3.2009. *Gaddafi*, (No. 00-87215); Rozsudok britského Magistrátneho súdu Bow Street zo dňa 14.1.2004. *In Re Mugabe*; Rozsudok britského Magistrátneho súdu Bow Street zo dňa 12.2.2004. *Re Mofaz*.

²¹⁵ International Law Commission. *Fifth report on immunity of State officials from foreign criminal jurisdiction*, by Concepción Escobar Hernández, *Special Rapporteur* [online], A/CN.4/701, bod 133, 140. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/guide/4_2.shtml

²¹⁶ Genocída, zločiny proti ľudskosti, vojnové zločiny, apartheid, mučenie, nútené zmiznutie. International Law Commission. *Draft articles on immunity of State* [...], A/CN.4/L.893. Op. cit., čl. 7.

4 Názorné zoznamy kogentných noriem v medzinárodnom práve

Táto práca sa venuje kogentným normám, no nie vždy je jasné, ktoré konkrétne normy označujeme za imperatívne. Ako bolo vyššie naznačené, tento inštitút sa stále vyvíja, a rovnako sa vyvíja aj pomyslený zoznam noriem, ktoré podľa medzinárodného spoločenstva dosiahli status noriem *ius cogens*. Preto v tejto kapitole predostrieme zoznamy, ktoré boli Komisiou pre medzinárodné právo v rôznych časoch spracované a pristúpime k ich porovnaniu. V každom prípade sa bude jednať o demonštratívny zoznam noriem, ktorý nie je uzavretý, a do ktorého sa v dôsledku vývoja spoločnosti a medzinárodného spoločenstva budú môcť zaradiť ďalšie normy.

Pri niektorých normách vnímame ich kogentnú povahu ako samozrejmu – typicky prichádza na um zákaz genocídy – no pri iných normách treba skutočne skúmať, či spĺňajú všetky požiadavky, ktoré sú nutné na to, aby bola norma vnímaná ako imperatívna.²¹⁷ Zoznamy, ktoré budú zmienené pochádzajú z roku 1976, kedy bol vytvorený zoznam kogentných noriem v súvislosti s vypracovaním Návrhu článkov o zodpovednosti štátov²¹⁸ a následne zoznam z roku 2019, ktorý bol vytvorený pri spracovaní témy samotných kogentných noriem.²¹⁹

Prvý náznak podobného demonštratívneho zoznamu, ktorý by aspoň ilustračne zhromaždil normy kogentného charakteru ale nepochádza z roku 1976. Už pri vytváraní návrhu VDZP, kedy bola stanovená definícia pojmu „imperatívna norma“, Komisia uvažovala o vytvorení takého zoznamu. Nakoniec k tomu nedošlo, hlavne z obavy, že taký zoznam by bol považovaný za konečný a viedol by k zmätku pri výklade tohto inštitútu²²⁰, no stále môžeme vychádzať z komentára, ktorý bol na túto tému Komisiou poskytnutý. Tu boli ako príklady kogentných noriem spomenuté zákaz použitia sily, zákaz vykonania zločinu podľa

²¹⁷ International Law Commission. *Fourth report on jus cogens by Dire Tladi, Special Rapporteur* [online]. Ženeva, A/CN.4/727, z 31.1.2019, bod 52. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/guide/1_14.shtml

²¹⁸ International Law Commission. *Report of the International Law Commission on the work of its twenty-eighth session, chapter III, A/31/10* [online]. New York: United Nations Publication, 1977. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/reports/reports1970.shtml>; Poznámka pre čitateľa: Znenie Návrhu článkov o štátnej zodpovednosti z roku 1976 nie je totožné so znením v Rezolúcii Valného zhromaždenia OSN zo dňa 12.12.2001, Op. cit.

²¹⁹ International Law Commission. *Report on [...] the seventy-first session, chapter V, A/74/10* [online]. Op. cit., Annex.

²²⁰ Ods. 3) komentára ku čl. 50 Návrhu článkov o zmluvnom práve v: International Law Commission. *Yearbook [...] 1966, Volume II*. Op. cit., s. 248.

medzinárodného práva, otroctvo, pirátstvo, genocída, ďalej porušovanie ľudských práv, rovnosti štátov alebo práva na sebaurčenie národa.²²¹

4.1 Zoznam z roku 1976

V rámci prípravy Návrhu článkov o zodpovednosti z roku 1976 sa Komisia pre medzinárodné právo zaoberala charakteristikou toho, čo je medzinárodný zločin a čo je medzinárodný delikt. Túto charakteristiku uviedla do čl. 19 tohto návrhu, a do tretieho odseku zaradila príkladný zoznam aktov, ktoré sú pôvodom medzinárodného zločinu. Čl. 19, ods. 3. Návrhu článkov o zodpovednosti štátov z roku 1976 znie:

„3. Podľa odseku 2. a na základe platných pravidiel medzinárodného práva môže vzniknúť medzinárodný zločin mimo iné:

(a) závažným porušením medzinárodného záväzku nevyhnutne dôležitého pre zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti, ako napr. zákaz agresie;

(b) závažným porušením medzinárodného záväzku nevyhnutne dôležitého pre ochranu práva na sebaurčenie národov, ako napr. zákaz založenia alebo udržiavania koloniálnej nadvlády silou;

(c) rozsiahlym závažným porušením medzinárodného záväzku nevyhnutne dôležitého pre ochranu ľudskej bytosti, ako napr. zákaz otroctva, genocídy a apartheidu;

(d) závažným porušením medzinárodného záväzku nevyhnutne dôležitého pre ochranu a zachovanie ľudského životného prostredia, ako napr. zákaz masívneho znečisťovania atmosféry a morí.“²²²

Jednania vyššie uvedené neboli priamo v článku nazvané kogentnými normami. Toto označenie bolo zahrnuté až v komentári ku tomuto článku, kde Komisia vyslovuje dôležitosť stanovenia kogentných noriem medzinárodného práva, od ktorých nie je možné odchyliť sa.²²³ V tejto súvislosti spomína aj význam záväzkov, ktoré z týchto noriem plynú, a ktoré sú zamerané na „ochranu záujmov tak podstatných, pre medzinárodné spoločenstvo, že závažné porušenie týchto záväzkov je nepochybne vnímané všetkými členmi spoločenstva ako [...]

²²¹ Ods. 1) a 3) komentára ku čl. 50 Návrhu článkov o zmluvnom práve v: Tamtiež.

²²² Čl. 19, ods. 3 Návrhu článkov o zodpovednosti štátov z roku 1976 v: International Law Commission. *Report [...] on the [...] twenty-eighth session, chapter III*, op. cit., s. 75. Vlastný preklad.

²²³ Ods. 15) komentára ku čl. 19 Návrhu článkov o zodpovednosti z roku 1976 v: Tamtiež, s. 101.

„medzinárodný zločin“²²⁴. Tu je však nutné zdôrazniť, že aby to spadalo do tejto kategórie medzinárodného protiprávneho správania, musí ísť o *závažné* porušenie.²²⁵

Pri zostavovaní ods. 3 čl. 19 Komisia nevychádzala takpovediac z vlastného presvedčenia, ale čerpala zo zdrojov platného medzinárodného práva, pričom sa zamerala na niektoré konkrétne medzinárodné zmluvy, ako napr. Charta OSN, a medzinárodné obyčaje. Opakovane pritom zdôraznila, že sa nejedná o vyčerpávajúci zoznam, a že v budúcnosti môžu pribudnúť ďalšie normy kogentného charakteru.²²⁶

Systematicky pri tomto odseku vychádzame z toho, že najprv uvádza sféru základných záujmov, ktorej ochrana je pre medzinárodné spoločenstvo významne dôležitá a následne uvádza príklad alebo príklady záväzkov plynúcich z tejto oblasti, ktorých porušenie vedie ku spáchaniu medzinárodného zločinu.²²⁷ Na základe analýzy medzinárodnej právnej vedy, praxe štátov a smerodajnej doktríny Komisia dospela ku štyrom oblastiam, ktoré rozdelila do štyroch samostatných bodov. Tieto oblasti sú: zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti, ochrana práva na sebaurčenie národov, ochrana ľudskej bytosti a ochrana a zachovanie životného prostredia. Príklady záväzkov v týchto oblastiach potom zodpovedajú normám, ktoré medzinárodné spoločenstvo uznalo za imperatívne.²²⁸

Môžeme povedať, že poradie, v akom sú tieto oblasti a záväzky vymenované zodpovedá ich významu a dĺžke časového úseku, počas ktorého boli mimoriadnym záujmom medzinárodného spoločenstva. Zároveň poradie nasvedčuje aj určitosti, s ktorou medzinárodné spoločenstvo daný záväzok považuje za neporušiteľný.

V prvom bode je uvedené udržiavanie medzinárodného mieru a bezpečnosti ako dôležitý záujem, ktorým sa medzinárodné spoločenstvo zaoberalo už pomerne dlhú dobu. Ako príklad pravidla, od ktorého sa nemožno odchyliť bol v tejto oblasti uvedený zákaz agresie. Toto je užší pojem než „zákaz použitia sily“, ktorý sa v dnešnej dobe používa v súvislosti s kogentnými normami častejšie. Komisia sa nezdržovala pri siahodlhom definovaní pojmu „agresia“, vzhľadom k tomu, že to nebolo jej úlohou v súvisi s vypracovaním Návrhu článkov o zodpovednosti, a že zákaz agresie bol použitý len ako príklad, no viacerí jej členovia sa vyjadrili tak, že pod agresiou sa nemyslí len použitie ozbrojenej sily, ale aj napr.

²²⁴ Tamtiež, ods. 32), s. 109. Vlastný preklad.

²²⁵ Tamtiež, ods. 34, s. 110.

²²⁶ Tamtiež, ods. 64, s. 120.

²²⁷ Tamtiež, ods. 65, s. 120.

²²⁸ Tamtiež, ods. 67, s. 120, 121.

„ekonomická“ agresia²²⁹, pričom sa odvolávali na vyjadrenia, ktoré na túto tému padli pri diskusii predchádzajúcej prijatiu Viedenského dohovoru o zmluvnom práve.²³⁰

Druhý bod sa venoval ochrane práva na sebaurčenie národa. V tomto prípade Komisia jednohlasne súhlasila na tom, že táto oblasť je natoľko dôležitá, že jej závažné narušenie by viedlo ku spáchaniu medzinárodného zločinu, a že ako príklad je najvhodnejší zákaz založenia alebo udržiavania koloniálnej nadvlády silou. Pod slovom „silou“ máme v tomto kontexte vnímať proti vôli daného obyvateľstva, a to aj v prípade, ak sa tento nesúhlas neprejavuje ozbrojeným odporom.²³¹

Tretí bod sa venuje oblasti, ktorá zahŕňa rešpektovanie ľudských práv a základných slobôd všetkých bez ohľadu na rasu, pohlavie, jazyk alebo náboženstvo. Túto sféru Komisia pre účely Návrhu článkov o zodpovednosti zhrnula ako „ochrana ľudskej bytosti“. Aby táto oblasť zodpovedala závažnosti medzinárodných zločinov, ktoré vznikajú porušením záväzkov uvedených v tomto odseku, do tohto bodu bol dosadený prívlastok „rozsiahle“ ku závažnému porušeniu. Pod tým vnímame to, že porušenie musí byť buď veľkého rozsahu, alebo je toto porušovanie systematickým pohrdaním ľudských práv a dôstojnosti. Ako príklady rozsiahleho závažného porušenia boli uvedené otroctvo, genocída a apartheid.²³²

Vo štvrtom, a poslednom, bode tohto odseku Komisia uviedla ochranu a zachovanie ľudského životného prostredia. Na túto tému sa zamerala v rámci širšej oblasti, a to zachovania určitých zdrojov nevyhnutných pre prežitie a napredovanie ľudstva. Ochrana životného prostredia je téma rovnako dôležitá ako tie v prechádzajúcich bodoch, ale je nepopierateľné, že sa do popredia diskusií a záujmov dostala najmä v priebehu posledných desiatok rokov. Príkladov závažných porušení by sa v tejto oblasti našlo pravdepodobne mnoho, no Komisia uviedla jeden konkrétny, a to masívne znečisťovanie atmosféry a morí.²³³

Tento zoznam v Návrhu čl. 19 z roku 1976 sa nedostal do finálnej verzie Návrhu článkov o štátnej zodpovednosti schváleného v roku 2001, ale zostáva súvislým zoznamom, ktorý po desaťročia poskytoval pevný základ pre akademikov, ktorí sa snažili zistiť, ktoré normy medzinárodného práva považujeme za kogentné.

²²⁹ Tamtiež, ods. 68, s. 121.

²³⁰ Ods. 3) komentára ku čl. 49 Návrhu článkov o zmluvnom práve v: International Law Commission. *Yearbook [...] 1966, Volume II*. Op. cit., s. 246.

²³¹ Ods. 69) komentára ku čl. 19 Návrhu článkov o zodpovednosti z roku 1976 v: International Law Commission. *Report [...] on the [...] twenty-eighth session, chapter III*, op. cit., s. 121.

²³² Tamtiež, ods. 70), s. 121.

²³³ Tamtiež, ods. 71), s. 121.

4.2 Zoznam z roku 2019

Na rozdiel od zoznamu kogentných noriem z roku 1976, zoznam z roku 2019 bol vytvorený priamo v súvisi so spracovaním témy kogentných noriem v medzinárodnom práve. Ďalšími odlišnosťami je, že zoznam z roku 2019 nie je zaradený priamo do znenia Návrhu záverov, ale je uvedený v prílohe dokumentu a oproti zoznamu z roku 1976 je jeho znenie oveľa stručnejšie. Toto bolo zdôvodnené tak, že prácou Komisie pri vypracovaní správy o identifikácii a následkoch kogentných noriem nie je siahodlhá štúdia všetkých medzinárodných noriem, ktoré potenciálne majú kogentný charakter a skúmanie, či spĺňajú osvedčené kritéria. Preto v prílohe uviedli už overené normy, ktoré Komisia v minulosti prehlásila za kogentné, vo forme otvoreného zoznamu.²³⁴

Na tento zoznam odkazuje Záver č. 23 v Návrhu záverov o kogentných normách. Samotný zoznam pozostáva z ôsmich položiek, ktoré označujú imperatívne normy. Tými sú:

- a) zákaz agresie,
- b) zákaz genocídy,
- c) zákaz zločinov proti ľudskosti,
- d) základné pravidlá medzinárodného humanitárneho práva,
- e) zákaz rasovej diskriminácie a apartheidu,
- f) zákaz otroctva,
- g) zákaz mučenia,
- h) právo na sebaurčenie.²³⁵

Ako aj v predchádzajúcom prípade pri zozname z roku 1976, ani tento zoznam neobsahuje všetky existujúce kogentné normy a funguje ako vzorový katalóg noriem, kde sú označené iba tie, ktoré nepochybne majú absolútny charakter. Tento zoznam dokonca neobsahuje úplne všetky normy, ku ktorým sa Komisia vyjadrila, že majú charakter kogentnej normy. Prirodzene tiež neobsahuje kogentné normy, ktoré môžu v budúcnosti ešte len vzniknúť, preto má byť interpretačne vnímaný čisto demonštratívne.²³⁶

Pri spracovaní Návrhu záverov o kogentných normách Komisia vychádzala, ako sme už spomenuli, z vlastnej predchádzajúcej práce. Preto sú normy v tomto zozname jazykovo

²³⁴ Ods. 1) a 2) komentára k Záveru 23 Návrhu záverov o kogentných normách v medzinárodnom práve (ius cogens) v: International Law Commission. *Report on [...] the seventy-first session, chapter V*. Op. cit., s. 203-204.

²³⁵ Tamtiež, Annex, s. 147.

²³⁶ Ods. 2) komentára k Záveru 23 Návrhu záverov o kogentných normách v: Tamtiež, s. 204.

vyjadrené rovnako, ako boli vyjadrené Komisiou v minulosti.²³⁷ Tento zoznam bol však vypracovaný v rámci štvrtej správy Špeciálneho spravodajcu na túto tému, kde sa okrem práce Komisie vychádzalo aj z rozhodnutí medzinárodných súdnych inštitúcií a praxe štátov.²³⁸

Na prvom mieste je uvedený zákaz agresie, podobne, ako to bolo v zozname z roku 1976. Napriek tomu, že v dnešnej dobe sa táto norma častejšie označuje pod širším pojmom „zákaz použitia sily“, tak, ako to je aj v čl. 2, ods. 4 Charty OSN, Komisia zostala verná označeniu „zákaz agresie“, ktoré používala v minulosti častejšie. Konkrétne sa Komisia odvoláva na komentár k návrhu článkov o zmluvnom práve²³⁹, k článkom o zodpovednosti štátov²⁴⁰ a k správe Študijnej skupiny pre fragmentáciu medzinárodného práva.²⁴¹ V súdnej praxi je v súvislosti so zákazom agresie najčastejšie menované rozhodnutie *Vojenské a polovojenské aktivity*, kde súd zdôraznil, že zákaz použitia sily nie je len súčasťou medzinárodného práva, ale zároveň aj jeho zásadným a najvyšším princípom.²⁴² K uznaniu zákazu agresie ako kogentnej normy viedli aj početné vyjadrenia štátov, ešte pred prijatím Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, pričom doteraz sa k tomuto princípu niektoré štáty stavajú ako k prvotnému príkladu kogentných noriem.²⁴³

Na rozdiel od zoznamu z roku 1976, zoznam z roku 2019 rozdelil zákazy genocídy, apartheidu a otroctva do samostatných bodov. Nezostal pri tom, a do zoznamu boli zaradené aj ďalšie kogentné normy, ktoré by podľa zoznamu z roku 1976 patrili do oblasti ochrany ľudskej bytosti. Tými sú zákazy zločinov proti ľudskosti, rasovej diskriminácie, mučenia a tiež základné pravidlá humanitárneho práva. Všetky tieto normy boli označené ako kogentné v komentári k článkom o štátnej zodpovednosti²⁴⁴, a okrem zákazu otroctva boli tak všetky označené aj v správe o fragmentácii medzinárodného práva.²⁴⁵ K otroctvu sa takto vyjadrila Komisia už v roku 1966.²⁴⁶ Pre viaceré z týchto kogentných noriem existujú aj medzinárodné zmluvy, ktoré sú zamerané priamo na ne. Patria medzi ne príkladom Dohovor proti mučeniu,

²³⁷ Tamtiež, ods. 3, s. 204.

²³⁸ International Law Commission. *Fourth report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 61.

²³⁹ Ods. 1) komentára ku čl. 50 Návrhu článkov o zmluvnom práve v: International Law Commission. *Yearbook [...] 1966, Volume II*. Op. cit., s. 247.

²⁴⁰ Ods. 4) komentára ku čl. 40 článkov o štátnej zodpovednosti v: *Yearbook [...] 2001, Vol. II (Part II), chapter IV*. Op. cit., s. 112.

²⁴¹ International Law Commission. *Fragmentation of international law* [...] Op. cit., bod 374.

²⁴² *Military and Paramilitary Activities* [...] Op. cit., bod 190, s. 100.

²⁴³ International Law Commission. *Fourth report on jus cogens* [...] Op. cit., bod 66.

²⁴⁴ Ods. 5) komentára ku čl. 26 a ods. 4), 5) ku čl. 40 článkov o štátnej zodpovednosti v: *Yearbook [...] 2001, Vol. II (Part II), chapter IV*. Op. cit., s. 85 a 112.

²⁴⁵ International Law Commission. *Fragmentation of international law* [...] Op. cit., bod 374.

²⁴⁶ Ods. 3) komentára ku čl. 50 Návrhu článkov o zmluvnom práve v: International Law Commission. *Yearbook [...] 1966, Volume II*. Op. cit., s. 248.

Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia, Dohovor o potlačení a trestaní zločinu apartheidu a Dohovor o otroctve.²⁴⁷ Týmto kogentným normám sa ale venujú aj jednotlivé články početných medzinárodných ľudskoprávných zmlúv, napr. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd a Africká charta ľudských práv a národov.²⁴⁸ Tieto normy boli tiež predmetom rôznych káuz medzinárodných súdnych inštitúcií²⁴⁹, čo prispelo k tomu, že sú dnes zaradené do demonštratívneho zoznamu. Výnimkou z názorných judikatúrnych príkladov je zákaz otroctva, keďže v dnešnej dobe je otroctvo v klasickej podobe ťažké nájsť.

Ako posledný bod zoznamu je uvedené právo na sebaurčenie. Oproti predchádzajúcim položkám tohto zoznamu je rozdiel medzi zoznamom z roku 2019 a 1976 v tom, že právo na sebaurčenie bolo v roku 1976 chránenou oblasťou a nie konkrétnym príkladom kogentnej normy. Táto norma bola taktiež uvedená ako kogentná v komentári k článku o zodpovednosti štátov²⁵⁰ a v správe o fragmentácii medzinárodného práva.²⁵¹ MSD sa k tejto norme vyjadril ako o „jednom z hlavných princípov súčasného medzinárodného práva“ a zdôraznil, že má účinok *erga omnes*.²⁵² Ako jeden z podkladov pre toto rozhodnutie použil MSD Deklaráciu o poskytnutí nezávislosti koloniálnym krajinám a národom, ktorá odráža postoje štátov, a ktorá je považovaná za jeden z najvýznamnejších inštrumentov v tejto oblasti.²⁵³

Zoznam kogentných noriem z roku 2019 neobsahuje normu ochrany životného prostredia, čo je ďalší rozdiel oproti zoznamu z roku 1976. Komentár však opakovane zdôrazňuje, že tento zoznam nie je uzavretý a neobsahuje všetky kogentné normy. Ako príklady noriem, ktoré boli v minulosti Komisiou nazvané kogentnými, ale ktoré neboli

²⁴⁷ Dohovor proti mučeniu a inému krutému neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu v znení Vyhlášky ministra zahraničných vecí zo dňa 18.8.1988, č. 143/1988 Z. z.; Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia v znení Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 32/1955 Zb. zo dňa 28.4.1955; Dohovor o potlačení a trestaní zločinu apartheidu v znení Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 116/1976 Zb. zo dňa 16.8.1976; Dohovor o otroctve 1926 v znení Úmluvy č. 165/1930 Sb. z. a n. zo dňa 22.11.1930.

²⁴⁸ Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach v znení vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 120/1976 Zb. zo dňa 10.5.1976; Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, op. cit.; Africká charta ľudských práv a národov z 27.6.1981.

²⁴⁹ Z výberu uvedené: genocída – *Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro*, op. c., bod 161; rasová diskriminácia a apartheid – *Barcelona traction*, op. c., bod 34; zločiny proti ľudskosti a mučenie – *Belgium v. Senegal*, op. c.; humanitárne právo – *Nuclear Weapons advisory opinion*, op. c., bod 83.

²⁵⁰ Ods. 5) komentára ku čl. 26 a ods. 5) ku čl. 40 článkov o štátnej zodpovednosti v: *Yearbook [...] 2001, Vol. II (Part II), chapter IV*. Op. cit., s. 85 a 112.

²⁵¹ International Law Commission. *Fragmentation of international law [...]* Op. cit., bod 374.

²⁵² Rozsudok MSD zo dňa 30.6.1995. *East Timor (Portugal v. Australia)*, bod 29.

²⁵³ Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN zo dňa 14.12.1960, A/RES/1514(XV).

zaradené do zoznamu boli uvedené aj ochrana životného prostredia, zákaz pirátstva a rovnosť štátov.²⁵⁴

²⁵⁴ Ods. 13) komentára k Záveru 23 Návrhu záverov o kogentných v: International Law Commission. *Report on [...] the seventy-first session, chapter V*. Op. cit., s. 207.

Záver

Táto práca mala za účel kompaktne predstaviť tému kogentných noriem v medzinárodnom práve. Prostredníctvom porovnávania a čerpania z odborných textov, práce s judikatúrou a analýzy zmluvných ustanovení táto diplomová práca prináša ucelený súbor informácií o inštitúte kogentných noriem medzinárodného práva tak, ako ho dnes vnímame.

V priebehu tejto práce dospievame k jednotlivým záverom, ktoré objasňujú povahu tohto inštitútu.

Práca uvádza kogentné normy ako nepopierateľnú súčasť medzinárodného práva verejného. K tomuto úsudku dospievame prostredníctvom prehľadu historického vývoja tohto inštitútu a uvedením čl. 53 VDZP ako ustanovenia, ktoré tvorí kodifikačný základ pre tento inštitút v modernom ponímaní.

V práci sa venujeme skúmaniu kogentných noriem z ich funkčného hľadiska. Zisťujeme, že kogentné normy majú absolútny charakter – nemožno sa od nich odchyliť, musia existovať ako norma všeobecného medzinárodného práva – vo forme obyčaje alebo právneho princípu. Aby boli normy kogentné, musia byť tak prijaté a uznané medzinárodným spoločenstvom ako celkom – no nemusia byť uznané všetkými štátmi. Charakteristické pre kogentné normy je aj všeobecná aplikovateľnosť, vyššia právna sila a ochrana základných hodnôt.

Dospievame k tomu, aké následky majú kogentné normy v rôznych oblastiach medzinárodného práva. V oblasti zmluvného práva znamená rozpor s kogentnými normami neplatnosť zmluvy alebo jej ustanovenia, vyžaduje sa interpretácia v súlade s kogentnými normami a ak niekto urobí výhradu proti ustanoveniam reflektujúcim *ius cogens*, je neúčinná. Vo sfére zodpovednosti štátov sa pri porušovaní kogentných noriem neuplatnia okolnosti vylučujúce protiprávnosť, pri takom porušení majú štáty povinnosť spolupracovať a majú povinnosť toto porušenie neuznať a neudržiavať ho. Následky v oblasti individuálnej trestnej zodpovednosti spočívajú v tom, že štáty majú jurisdikciu v troch prípadoch, ak to umožňuje národné právo a nezakazuje medzinárodné právo. Pri porušení kogentných noriem sa pri jednotlivcoch uplatňuje imunita *ratione personae*, ale nie imunita *ratione materiae*.

Ďalej uvádzame a porovnávame zoznamy kogentných noriem, ktoré boli vypracované Komisiou pre medzinárodné právo. Zoznamy sa obsahovo zhodujú s malými odlišnosťami. Zoznam z roku 2019 uvádza ako príklady osem kogentných noriem, pričom je viackrát zdôraznené, že sa jedná o demonštratívny zoznam.

Vzhľadom k tomu, že téma kogentných noriem je široká, nemali sme možnosť vyjadriť sa ku všetkým otázkam s ňou súvisiacich. Preto upozorňujeme na témy, ktoré tu neboli rozobraté, napríklad vymáhanie kogentných noriem, porušovanie kogentných noriem, otázka regionálnych kogentných noriem a diskutabilné kogentné normy.

Zoznam použitých zdrojov

Monografie a odborné články

- ALEXIDZE, Levan. The Legal Nature of Ius Cogens in Contemporary International Law. *Recueil de Cours de l'Académie de droit international de La Haye*, 1981, č. 172, s. 219-270.
- AZUD, Ján. *Zásady medzinárodného práva: niektoré problémy ich obsahu, povahy a výkladu*. Bratislava: VEDA, 2008, 262 s.
- BARTSCH, Kerstin, ELBERLING, Björn. Jus Cogens vs. State Immunity, Round Two: The Decision of the European Court of Human Rights in the Kalogero-Poulou et al. v. Greece and Germany Decision. *German Law Journal* [online], 2003, roč. 4, č. 5, s. 477-492 [cit. 12.12.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org
- BIANCHI, Andrea. *Jurisdictional Immunities, Constitutional Values, and System Closures* [online]. The Oxford Handbook of the Sources of International Law, 2019, s. 694 [cit. 7.12.2021]. Dostupné na: databáza OxfordHandbooks.com
- CASSESE, Antonio. For an enhanced role of jus cogens. In: CASSESE, Antonio (ed.). *Realizing Utopia: The Future of International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 158-171.
- COSTELLOE, Daniel G. Political Constructivism and Reasoning about Peremptory Norms of International Law. *Washington University Jurisprudence Review* [online], 2011, roč. 4, č. 1, s. 1-48 [cit. 22.12.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org
- COSTELLOE, Daniel G. *Legal Consequences of Peremptory Norms in International Law* [online databáza]. Cambridge: Cambridge University Press, 2017, 322 s. [cit. 22.11.2021]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1017/9781316535110>
- CRIDDLE, Evan J., FOX-DECENT, Evan. A Fiduciary Theory of Jus Cogens. *Yale Journal of International Law* [online], 2009, roč. 34, č. 2, s. 331-388 [cit. 27.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org
- ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003, 761 s.
- DANILENKO, Gennady M. International Jus Cogens: Issues of Law-Making. *European Journal of International Law* [online], 1991, roč. 2, č. 1 s. 42-65 [cit. 10.12.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

- DE WET, Erika. Jus Cogens and Obligations Erga Omnes. *The Oxford Handbook of International Human Rights Law* [online], 2013, s. 542-560 [cit. 11.12.2021]. Dostupné na: databáza OxfordHandbooks.com
- DIACONU, Ion. Jus Cogens - Developments in International Law. *Romanian Journal of International Law* [online], 2016, č. 16, s. 36-49 [cit. 19.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org.
- FOCARELLI, Carlo. Promotional Jus Cogens: A Critical Appraisal of Jus Cogens' Legal Effects. *Nordic Journal of International Law* [online], 2008, roč. 77, č. 4, s. 429-460 [cit. 15.12.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org.
- GERLOCH, Aleš. Právní pozitivismus. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník* [online databáza]. 3. Vydanie. Praha: C.H. Beck, 2009, 1459 s. [cit. 18.11.2021]. Dostupné na: databáza beck-online.cz
- GROTIUS, Hugo. *The Rights of War and Peace, including the Law of Nature and of Nations, translated from the Original Latin of Grotius, with Notes and Illustrations from Political and Legal* [online]. Vydanie z roku 1901. New York: M. Walter Dunne, 1625 [cit. 18.11.2021]. Dostupné na: <https://oll.libertyfund.org/title/grotius-the-rights-of-war-and-peace-1901-ed#preview>
- GUAN, Sue S. Jus Cogens: To Revise a Narrative. *Minnesota Journal of International Law* [online], 2017, roč. 26, č. 2, s. 461-500 [cit. 19.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org
- HANNIKAINEN, Lauri. *Peremptory Norms (Jus Cogens) in International Law: Historical Development, Criteria, Present Status*. Helsinki: Finnish Lawyers' Publishing, 1988, 781 s.
- KAWASAKI, Kyoji. A brief note on the legal effects of jus cogens in international law. *Hitotsubashi journal of law and politics* [online], 2006, roč. 34, s. 27-43 [cit. 26.1.2022]. Dostupné na: <https://www.semanticscholar.org/paper/A-brief-note-on-the-legal-effects-of-jus-cogens-in-Kawasaki/79736186ec2d13179ae4aa0065dfb88a88ee8c7d>
- KLUČKA, Ján. *Medzinárodné právo verejné : (všeobecná a osobitná časť)*. Bratislava: Iura Edition, 2008, 683 s.
- KNUCHEL, Sévrine. *Jus Cogens: Identification and Enforcement of Peremptory Norms*. Zurich: Schultess, 2015, 300 s.
- KRNO, Dalibor Miloš. *Medzinárodné právo - jeho vznik a vývoj*. Bratislava: VPL, 1964, 118 s.

- KUNZ, Josef L. The Meaning and the Range of the Norm Pacta Sunt Servanda. *American Journal of International Law* [online], 1945, roč. 39, č. 2, s. 180-197 [cit. 15.1.2022]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org
- LINDERFALK, Ulf. The Effect of Jus Cogens Norms: Whoever Opened Pandora's Box, Did You Ever Think about the Consequences. *European Journal of International Law* [online], roč. 18, č. 5, 2007, s. 853-872 [cit. 10.12.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org
- MARIŠOVÁ, Eleonóra, BELICOVÁ, Jana. *Medzinárodné právo verejné a súkromné*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2004, 188 s.
- MARTIN, Francisco Forrest. Delineating a Hierarchical Outline of International Law Sources and Norms. *Saskatchewan Law Review* [online], 2002, roč. 65, č. 2, s. 333-368 [cit. 19.1.2022]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org.
- MOTATAIANU, Stefan. Considerations regarding the Evolution of the Concept of Imperative International Law - Jus Cogens. *Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu Juridical Sciences Series* [online], 2012, č. 1, s. 67-72 [cit. 18.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org
- MRÁZ, Stanislav a kol. *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2005, 380 s.
- O'CONNELL, Mary Ellen, DAY, Caleb. *Sources and the Legality and Validity of International Law: Natural Law as Source of Extra-Positive Norms* [online]. The Oxford Handbook of the Sources of International Law, 2018 [cit. 18.11.2021]. Dostupné na: databáza OxfordHandbooks.com
- ORAKHELASHVILI, Alexander. Audience and authority – the merit of the doctrine of jus cogens. In: DEN HEIJER, Maarten, VAN DER VILT, Harmen (eds.). *Netherlands Yearbook of International Law* [online]. Haag: T.M.C. Asser Press, 2015, s. 115-145 [cit. 11.12.2021]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1007/978-94-6265-114-2>
- ORAKHELASHVILI, Alexander. *Peremptory Norms in International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2006, 622 s.
- OUTRATA, Vladimír. *Mezinárodní právo veřejné: vysokoškolská učebnice*. Praha: Orbis, 1960, 646 s.
- PARKER, Karen. Jus Cogens: Compelling the Law of Human Rights. *Hastings International and Comparative Law Review* [online], 1989, roč. 12, č. 2, s. 411-464 [citované 18.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org

- PELLET, Alain. Conclusions. In: TOMUSCHAT, Christian, THOUVENIN, Jean-Marc (eds.). *The Fundamental Rules of the International Legal Order*. Leiden: Brill | Nijhoff, 2006, s. 417–424.
- POTOČNÝ, Miroslav. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydanie. Praha: Panorama, 1978, 450 s.
- REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 3. prepracované vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2003, 497 s.
- RIVIER, Raphaële. *Droit international public*. 2. vydanie. Paris: Presses Universitaires de France, 2013, 706 s.
- SCHWARZENBERGER, Georg. International Jus Cogens. *Texas Law Review* [online], 1965, roč. 43, č. 4, s. 455-478 [cit. 23.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org
- ŠTURMA, Pavel. Kogentní norma v mezinárodním právu. In: HENDRYCH a kol. *Právníký slovník* [online databáza]. 3. Vydanie. Praha: C.H. Beck, 2009, 1459 s. [cit. 24.11.2021]. Dostupné na: databáza beck-online.cz
- ŠTURMA, Pavel. Okolnosti vylučující protiprávnost v mezinárodním právu. In: HENDRYCH a kol. *Právníký slovník* [online databáza]. 3. Vydanie. Praha: C.H. Beck, 2009, 1459 s. [cit. 17.1.2022]. Dostupné na: databáza beck-online.cz
- TOMKO, Ján a kol. *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Obzor, 1988, 421 s.
- TOMUSCHAT, Christian. Reconceptualizing the debate on jus cogens and obligations erga omnes — concluding observations. In: TOMUSCHAT, Christian, THOUVENIN, Jean-Marc (eds.). *The Fundamental Rules of the International Legal Order*. Leiden: Brill | Nijhoff, 2006, s. 425-436.
- TUNKIN, Grigory I. Jus Cogens in Contemporary International Law. *University of Toledo Law Review* [online], 1971, roč. 3, č. 1, s. 107-118 [cit. 23.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org
- TUNKIN, Grigory. Is General International Law Customary Law Only. *European Journal of International Law* [online], 1993, roč. 4, č. 4, s. 534-541 [cit. 9.12.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org
- UHLMANN, Eva M. Kornicker. State Community Interests, Jus Cogens and Protection of the Global Environment: Developing Criteria for Peremptory Norms. *Georgetown International Environmental Law Review* [online], 1998, roč. 11, č. 1, s. 101-136 [cit. 27.11.2021]. Dostupné na: databáza HeinOnline.org
- VATTEL, Emmerich de. *The Law of Nations, Or, Principles of the Law of Nature, Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns, with Three Early Essays on the Origin and Nature of Natural Law and on Luxury* [online]. LF vydanie z roku 2008. Indianapolis:

Liberty Fund, 1797 [cit. 18.11.2021]. Dostupné na:
<https://oll.libertyfund.org/title/whatmore-the-law-of-nations-1f-ed#preview>

VERDROSS, Alfred. Jus Dispositivum and Jus Cogens in International Law. *American Journal of International Law* [online], 1966, roč. 60, č. 1, s. 55-63 [cit. 24.11.2021].
Dostupné na: databáza HeinOnline.org

VIDMAR, Jure. Norm conflicts and hierarchy in international law: towards a vertical international legal system? In: DE WET, Erika, VIDMAR, Jure (eds.). *Hierarchy in International Law: The Place of Human Rights* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2012, 38 s. Dostupné na: <https://ssrn.com/abstract=2060300>

Dokumenty medzinárodných inštitúcií

Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN zo dňa 24.10.1970, *Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations*, A/RES/2625 (XXV). Dostupné z:
<https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/25A1C8E35B23161C852570C4006E50AB>

International Law Commission. *First report on jus cogens by Dire Tladi, Special Rapporteur* [online]. Ženeva, A/CN.4/693, z 8.3.2016. Vlastný preklad. Dostupné na:
https://legal.un.org/ilc/guide/1_14.shtml

International Law Commission. *Second report on jus cogens by Dire Tladi, Special Rapporteur* [online]. Ženeva, A/CN.4/706, z 16.3.2017. Dostupné na:
https://legal.un.org/ilc/guide/1_14.shtml

International Law Commission. *Report on the work of the seventy-first session, chapter V*, A/74/10 [online]. NewYork, 2019. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/reports/2019/>

International Law Commission. *Yearbook of the International Law Commission 1966, Volume II*, A/CN.4/SER.A/1966/Add.1 [online]. NewYork: United Nations Publication, 1967.
Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/1960_1969.shtml.

International Law Commission. *Report of the International Law Commission fifty-eight session*, A/61/10 [online]. NewYork, 2006, bod 251. Dostupné na:
<https://legal.un.org/ilc/reports/2006/>

International Law Commission. *Yearbook of the International Law Commission 2006, Volume II, Part Two* A/CN.4/SER.A/2006/Add.1 (Part 2) [online]. NewYork: United Nations Publication, 2006. Dostupné na:
https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/2000_2009.shtml

- International Law Commission. *Fragmentation of international law: Difficulties arising from the diversification and expansion of international law*, A/CN.4/L.682 [online]. Ženeva, 2006. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/sessions/58/docs.shtml>
- International Law Commission. *Yearbook of the International Law Commission 1963, Volume I*, Sales No.: 63.V.1. Vol. I. [online]. New York: United Nations Publication, 1964. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/1960_1969.shtml
- United Nations. *Official Records of the United Nations Conference on the Law of Treaties, First Session, Vienna, 26 March 24 May 1968: Summary Records of the Plenary Meetings and of the Meetings of the Committee of the Whole*, A/CONF.39/C.1/SR.53 [online]. Viedeň: United Nations Publication, 1968, 53. stretnutie, bod 34. Dostupné na: https://legal.un.org/diplomaticconferences/1968_lot/sess1.shtml
- International Law Commission. *Yearbook of the International Law Commission 1982, Volume II*, A/CN.4/SER.A/1982/Add.1(Part 2) [online]. New York: United Nations Publication, 1983, s. 56. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/1980_1989.shtml
- International Law Commission. *Report on the work of the sixty-eighth session, chapter V*, A/71/10 [online]. New York, 2016, s. 76, sekcia C., bod 63. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/reports/2016/>
- Valné zhromaždenie OSN. *Summary record of the 26th meeting* [online], A/C.6/72/SR.26, New York, 2017, bod 35. Dostupné na: <https://digitallibrary.un.org/record/1627513?ln=en>
- International Law Commission. *Third report on jus cogens by Dire Tladi, Special Rapporteur* [online]. Ženeva, A/CN.4/714, z 12.2.2018, bod 31. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/guide/1_14.shtml
- Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN zo dňa 12.12.1979, *Question of Palestine*, A/RES/34/65 (A-D), časť B, bod 2. Dostupné na: <https://unispal.un.org/unispal.nsf/0/1CFBE54A74E1AB8B852560DA006DE34D>
- International Law Commission. Guide to Practice on Reservations to Treaties. In: International Law Commission. *Report on the work of sixty-third session, Supplement No. 10, Addendum* [online], A/66/10/Add.1. New York, 2011. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/reports/2011/>
- Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN zo dňa 12.12.2001. *Responsibility of States for internationally wrongful acts*, A/RES/56/83, Annex. Dostupné na: databáza <https://documents.un.org/prod/ods.nsf/home.xsp>

International Law Commission. *Yearbook of the International Law Commission 2001, Volume II (Part II)*, A/CN.4/SER.A/2001/Add.1 (Part 2) [online]. New York a Ženeva, 2007. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/2000_2009.shtml

Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN zo dňa 24.10.1970. *Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Cooperation among States in Accordance with the Charter of the United Nations*, A/RES/2625(XXV). Dostupné na: <https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/25>

Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN 276 (1970) z 30.1. 1970. Dostupné na: <http://unscr.com/en/resolutions/276>

Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN zo dňa 27.10.1966, A/RES/2145(XXI). Dostupné na: <https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/21>

Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN zo dňa 28.11.1975, A/RES/3411(XXX)D on Bantustans. Dostupné na: <https://research.un.org/en/docs/ga/quick/regular/30>

International Law Commission. *Peremptory norms of general international law (jus cogens)* [online], A/CN.4/L.936. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/guide/1_14.shtml#ilcrep

International Law Commission. *Draft articles on Prevention and Punishment of Crimes Against Humanity* [online], A/CN.4/L.935. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/sessions/71/docs.shtml>

International Law Commission. *Draft articles on immunity of State officials from foreign criminal jurisdiction* [online], A/CN.4/L.814, A/CN.4/L.850, A/CN.4/L.865. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/guide/4_2.shtml

International Law Commission. *Fifth report on immunity of State officials from foreign criminal jurisdiction, by Concepción Escobar Hernández, Special Rapporteur* [online], A/CN.4/701. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/guide/4_2.shtml

International Law Commission. *Fourth report on jus cogens by Dire Tladi, Special Rapporteur* [online]. Ženeva, A/CN.4/727, z 31.1.2019. Dostupné na: https://legal.un.org/ilc/guide/1_14.shtml

International Law Commission. *Report of the International Law Commission on the work of its twenty-eighth session, chapter III*, A/31/10 [online]. New York: United Nations Publication, 1977. Dostupné na: <https://legal.un.org/ilc/reports/reports1970.shtml>

Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN zo dňa 14.12.1960, A/RES/1514(XV).

Súdne rozhodnutia a Poradné stanoviská

Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Advisory Opinion, I.C.J. Reports, 1951, s. 26. Dostupné na: <https://www.icj-cij.org/en/case/12>

Rozsudok Stáleho dvora medzinárodnej spravodlivosti zo dňa 17.8.1923, *Wimbledon*, Ser. A, No. 1.

Rozsudok SDMS zo dňa 12.12.1934, *Separate opinion of Judge Schücking in The Oscar Chinn case*, Ser. A/B, No. 63.

Rozsudok Medzinárodného súdneho dvora zo dňa 27.6.1986, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua. v. United States of America)*.

Rozsudok MSD zo dňa 28.11.1958, *Separate opinion of Judge Moreno Quintana in the Case concerning the Application of the Convention of 1902 governing the Guardianship of Infants (Netherlands v. Sweden)*.

Rozsudok Odvolacieho súdu Spojených štátov, dištrikt Kolumbia zo dňa 3.2.1984, *Hanoch Tel Oren et al v Libyan Arab Republic et al*, 726 F.2d 774, 233 U.S.App. D.C. 384.

Rozsudok Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu zo dňa 10.12.1998, *Prosecutor v. Furundžija*, IT-95-17/1-T.

Rozsudok SDEÚ zo dňa 21.9.2005, *Yassin Abdullah Kadi v. Council of the European Union and Commission of the European Communities*, ECR II 3649.

Rozsudok ESLP zo dňa 21.11.2001, *Al Adsani v. United Kingdom*, Application No. 35763/97.

Rozhodnutie Medziamerickej komisie pre ľudské práva z 22.10.2002, *Michael Domingues v. United States*, Case No. 12.285, Report No. 62/02.

Rozsudok MSD z 26.2.2007, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*.

Rozsudok MSD z 3.2.2015, *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Croatia v. Serbia)*.

Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion, I.C.J. Reports, 2010. Dostupné na: <https://www.icj-cij.org/en/case/141>

Rozsudok Odvolacieho súdu Spojených štátov amerických, 6. obvod zo dňa 4.12.2001, *Buell v. Mitchell*, 274 F.3d.

Rozsudok MSD zo dňa 25.9.1997. *The Gabčíkovo-Nagymaros project (Hungary/Slovakia)*.

Rozsudok MSD zo dňa 20.7.2012. *Questions relating to the Obligation to Prosecute or Extradite (Belgium v. Senegal)*.

Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, I.C.J. Reports, 1996.

Dostupné na: <https://www.icj-cij.org/en/case/95>

Rozsudok MSD zo dňa 20.2.1969. *North Sea Continental Shelf*.

Rozhodnutie Medzinárodného trestného súdu zo dňa 1.10.2013. *The Prosecutor v. German Katanga, Decision on the application for the interim release of detained Witnesses DRC-D02-P-0236, DRC-D02-P-0228 and DRC-D02-P-0350*, ICC-01/04-01/07.

Buell v. Mitchell [...] Op. cit., s. 372; Rozsudok Odvolacieho súdu pre Ontário zo dňa 30.6.2004. *Bouzari et al. v. Islamic Republic of Iran*, 71 O.R. (3d) 675.

Stanovisko Austrálie zo dňa 1.6.1992. *East Timor (Portugal v. Australia)*, *Counter-Memorial of Australia*, bod. 223.

Rozsudok Špeciálneho súdu pre Sierra Leone zo dňa 31.5.2004. *Prosecutor v. Charles Taylor Decision on Immunity from Jurisdiction*.

Rozsudok Medzinamerického súdu pre ľudské práva zo dňa 10.9.1993. *Aloeboetoe and others v. Suriname (Reparation and Costs)*.

Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory opinion, I.C.J. Reports, 1971. Dostupné na: <https://www.icj-cij.org/en/case/53>

Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, I.C.J. Reports, 2004. Dostupné na: <https://www.icj-cij.org/en/case/131>

Rozsudok MSD zo dňa 5.2.1970. *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited*.

Rozsudok MSD zo dňa 3.2.2012. *Jurisdictional Immunities of the State (Germany v. Italy: Greece intervening)*.

Rozsudok Snemovne Lordov zo dňa 24.3.1999. *United Kingdom, R v. Bartle and the Commissioner of Police for the Police and Others, Ex Parte Pinochet*.

Rozsudok Najvyššieho súdu v Israeli, *Attorney-General of the Government of Israel v. Eichmann*.

Rozsudok Ústavného súdu Španielska zo dňa 26.9.2005. *Guatemala Genocide, Menchú Tumm and Others v. Two Guatemalan Government Officials and Six Members of the Guatemalan Military*.

Rozsudok francúzskeho Kasačného súdu zo dňa 13.3.2009. *Gaddafi*, (No. 00-87215).

Rozsudok britského Magistrátneho súdu Bow Street zo dňa 14.1.2004. *In Re Mugabe*;
Rozsudok britského Magistrátneho súdu Bow Street zo dňa 12.2.2004. *Re Mofaz*.

Rozsudok MSD zo dňa 30.6.1995. *East Timor (Portugal v. Australia)*.

Medzinárodné zmluvy

Viedenský dohovor o zmluvnom práve v znení Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 15/1988 Zb. zo dňa 4.9.1987.

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v znení oznámenia federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb. v znení neskorších predpisov zo dňa 15.5.1992.

Covenant of the League of Nations, ratifikovaný 28.6.1919 na mierovej konferencii v Paríži.

Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia v znení Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 32/1955 Zb. zo dňa 19.07.1955.

Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených a nemocných príslušníkov ozbrojených síl v poli zo dňa 12. augusta 1949 v znení Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 65/1954 Zb. zo dňa 31.12.1954.

Dohovor proti mučeniu a inému krutému neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu v znení Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 143/1988 Z. z. zo dňa 18.8.1988.

Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia v znení Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 32/1955 Zb. zo dňa 28.4.1955.

Dohovor o potlačení a trestaní zločinu apartheidu v znení Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 116/1976 Zb. zo dňa 16.8.1976.

Dohovor o otroctve 1926 v znení Úmluvy č. 165/1930 Sb. z. a n. zo dňa 22.11.1930.

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach v znení Vyhlášky ministra zahraničných vecí č. 120/1976 Zb. zo dňa 10.5.1976.

Africká charta ľudských práv a národov zo dňa 27.6.1981.

Iné elektronické zdroje

Justiniánsky kódex. *Domini Nostri Sacratissimi Principis Iustiniani Codex*, Libri Secundus, 2.3.6. Dostupné na: <http://www.koeblergerhard.de/Fontes/Codex534.htm>

United Nations. *Vienna Convention on the Law of Treaties* [online]. Treaties.un.org, 7.12.2021 [cit. 7.12.2021]. Dostupné na: https://treaties.un.org/pages/ViewDetailsIII.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-1&chapter=23&Temp=mtdsg3&clang=en

UN. *About us* [online]. UN.org, 2021, [cit. 7.12.2021]. Dostupné na: <https://www.un.org/en/about-us/member-states>

Zhrnutie

Cieľom tejto diplomovej práce je súhrnne uviesť podstatu kogentných noriem v medzinárodnom práve z teoretického hľadiska. Čitateľ by mal po jej prečítaní rozumieť postaveniu kogentných noriem v medzinárodnom práve, mať prehľad o historickom kontexte, rozpoznať charakteristické znaky kogentnej normy, vymenovať v ktorých sférach majú kogentné normy najväčšie následky, a ktoré normy medzinárodného práva verejného bežne považujeme za kogentné.

Abstract

The goal of this master's thesis is to comprehensively present the essence of the peremptory norms of international law from a theoretical standpoint. After reading this work, the reader should understand the place of the peremptory norms in the international law, have an overview of the historical context, recognize the characteristics of a peremptory norm, identify in which fields it has the greatest impact and which norms of public international law are generally considered as peremptory.

Kľúčové slová: kogentné normy v medzinárodnom práve, *ius cogens*, článok 53 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, Komisia pre medzinárodné právo, absolútny charakter, neplatnosť zmlúv, demonštratívny zoznam

Key words: peremptory norms of international law, *jus cogens*, article 53 of the Vienna convention on the law of treaties, International Law Commission, absolute character, invalidity of a treaty, illustrative list